

FELTRAPPORT · 19

BOPLADSER LANGS KONEBADSRUTEN MELLEM VEST- OG ØSTGRØNLAND

RAPPORT OM BESIGTIGELSER FRA PAMIALLUK TIL ALUK, SOMMEREN 2004

Kristine Raahauge, Nanortalik Museum · Einar Lund Jensen, Sila · Bjarne Grønnow, Sila · Hans Christian Gullov, Sila (sammenskrivning og redaktion)

INDHOLD

- I. Indledning *side 2*
- II. Rejserapport *side 3*
- III. Metode og omfang *side 5*
- IV. Beskrivelser *side 7*
- V. Sammenfatning *side 26*
- VI. Historiske undersøgelser *side 28*
- VII. Palæoeskimoiske undersøgelser *side 39*
- VIII. Kildehenvisninger *side 43*
- IX. Fotolister *side 45*
- X. Dateringer *side 58-60*

Forsidebillede:
Fra bopladsen Kangillinnguaq 1
set mod nordvest ind gennem Tunua
(foto: Einar Lund Jensen)

I. INDLEDNING

I perioden 12. til 20. august gennemførte Sila i samarbejde med Nanortalik Museum en berejsning af den tidligere benyttede konebådsrute mellem vestkysten og østkysten af Grønland. Endemålet var Aluk – de historiske kilders handelsplads – og undervejs fra Pamialluk blev der primært lagt ind til de tidligere herrnhutiske bopladser i Kap Farvel regionen.

Deltagere var Kristine Raahauge, Nanortalik Museum (historiske og antikvariske kilder), og fra Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning deltog Einar Lund Jensen (herrnhutiske kilder), Bjarne Grønnow (palæoeskimoisk dokumentation) og Hans Christian Gulløv (neoeskimoisk dokumentation). Fartøjsfører af rejsekutteren Colo var Henrik Hansen.

Transport inden for lokalområderne og ved kortere besigtigelser foregik med jolle, mens overnatning fandt sted ombord på Colo.

I perioden 30. juli til 9. august gennemførte Einar Lund Jensen en række interviews med lokale beboere i tilknytning til projektet 'Indvandring og bosættelse i Kap Farvel distriktet i 1800-tallet'. Fra 9. til 12. august forberedtes undersøgelsesrejsen, som efterfølgende fandt sted til 20. august. Herefter gennemførtes besigtigelser i omegnen af Nanortalik samt prøvesejlads med Silas fartøj Sonja, inden hjemrejsen for Jensen, Grønnow og Gulløv d. 25. august.

Notesbøger, fotos, opmålinger og indsamlede prøver til datering af den undersøgte Dorsetplads på Itilleq, der alle ligger til grund for den foreliggende rapport, befinder sig på Sila. Indsamlede litiske oldsager af Dorsetoprindelse er efter bestemmelse på Sila i december 2004 overdraget Nanortalik Museum.

Rapporten er mangfoldiggjort på Nationalmuseets kopicentral.

Hans Christian Gulløv
Sila
Februar 2005

II. REJSERAPPORT

Mandag den 9. august

Afrejse Grønnow og Gulløv til Narsarsuaq og videre til Qaqortoq. Overnatning på vandrehjemmet.

Tirsdag den 10. august

Med skib til Nanortalik. Kaffe på museet og planlægning af rejserute.

Onsdag den 11. august

Indkøb og pakning af udstyr. Colo klargjort.

Torsdag den 12. august

Smukt vejr, solskin, lidt is. Afrejse mod Pamialluk. Forevisning af bopladsen på Kuummiut, som var blevet undersøgt i 2002, og besigtigelse med opmåling af Utoqqarmiut. Fund af kvartsitblok. Ankrede på for natten foran Pamialluk.

Fredag den 13. august

Smukt vejr med høj sol. Opmålte pladsen ud for indsejlingen til Pamialluk og bopladsen Uukkat øst herfor. Satte kursen syd om Toornaarsuk til den relativt store boplads Illorsuatsiaat på øens østside, som blev opmålt. Fund af afslag af grå basalt. Fortsatte over til sydpynnten af Qunnerit og opmålte bopladsen Akuliaruseq. Derfra videre mod nord gennem Qoornoq i meget tæt is for at opmåle Kuummiut på nordsiden af Eggers Ø. Fund af sideskraber af bjergkrystal. Fortsatte ud gennem Ikeq og kastede anker ud for Itilleq.

Lørdag den 14. august

Lavthængende skydække og småregn. Sejlede i jollen ud til Uummanaq og opmålte de to bopladser på øen. Fortsatte over til Sanningasoq og opmålte bopladsen. Fund af mikroflække og flækkeblok af bjergkrystal. Derfra atter nordpå med besigtigelser og opmålinger af pladserne på Tinuteqisaaq og Qeqertasussuk. Isen havde presset Colo ind mod kysten, og vi måtte søge nødhavn i Aappilattoq.

Søndag den 15. august

Frisk brise og sol. Sejlede med Colo over til nordsiden Pamialluk øen, hvor bopladsen Umiassat blev opmålt. Fund af afslag og opskærpet skraber af bjergkrystal samt afslag af basalt. Gik over land til Niaqornaq, hvor vi blev samlet op af Colo og fortsatte til Anorliuitsoq, som var blevet undersøgt i 2002. Sejlede tilbage til Aappilattoq.

Mandag den 16. august

Frisk brise og overskyet. Sejlede norden om Annikitsoq og sydpå gennem Perutussut imaat til Saqqarmiut, som blev opmålt. Derfra over mundingen af Tannera for at fotoreregistrere Sammisoq. Fortsatte mod syd ud gennem Ikeq og ind gennem Qernertup kangia, hvor bopladsen Qernertoq blev opmålt. Fund af mikroflække af bjergkrystal. Derfra mod nord til Qipisaqqoq og østpå ud gennem Tunua, hvor Colo kastede anker i vigen ud for Amitsuarsuk.

Tirsdag den 17. august

Smukt vejr med høj sol. Registrerede teltfundamentet i bunden af vigen, og sejlede over for at opmåle pladsen på vigens vestlige pynt. Fund af fuldsleben våbenspids samt afslag af bjergkrystal, skifer og agat. Registrerede den lille teltplads på øen ud for Amitsuarsuk og fortsatte til østkysten ud gennem Aqajaqqip imaa, hvor vi opmålte pladsen Qipingajaaq på vestsiden af øen med samme navn. Isen blokerede sundet mod nord, og den videre sejlads måtte foregå uden skærs. Kastede anker i vigen på sydsiden af Aluk. Et enkelt teltfundament af nyere dato var her det eneste tegn på menneskelig aktivitet. På et lille næs i bugten på øens vestside ligger tre nyere teltringe. Den nærmeste, større koncentration af teltringe, skydeskjul og vinterhuse ligger syd for Aluup ikera på

østsiden af Nunato og øerne øst for.

Onsdag den 18. august

Smukt vejr med høj sol. Isen pressede ud for Aluk. Det tog fire timer at trænge igennem den tætte is med iståge, inden Colo havde passeret Aluup ikera, og kursen kunne sættes sydpå og videre ind gennem Aqajaqqip imaa. Her blev to bopladser opmålt, hvoraf den ene - formentlig den vestligste - bærer navnet Kangillinnguaq. Fund af afslag af bjergkrystal og skifer samt endeskraber af kalcedon. Fortsatte vestpå ind gennem Tunua til pladsen Qipisaqqoq, som blev opmålt. Fund af store mængder bjergkrystal, skifer og kalcedon, heriblandt flere redskaber. Derfra mod syd og ud gennem Qernertup kangia, krydsede Ikeq og kastede anker ud for Itilleq.

Torsdag den 19. august

Smukt vejr med høj sol. Opmålte Itilleq og gennemførte en arkæologiske undersøgelse af de bevarede rester af Dorsetpladsen på næsset ud for bygden. Sejlede i jollen sydpå til Illukoq og opmålte den østligste plads på Eggers Ø. Afsluttede udgravningen på Itilleq, som havde frembragt en større samling oldsager samt trækul til AMS-dateringer, og sejlede nordpå gennem Perutussut imaat og Ilua til den nedlagte bygd Nuuk, som først blev nået, da solen var gået ned bag de kilometerhøje fjelde. Det lykkedes dog at finde Dorsetredskaber, som dokumenterede den palæoeskimoiske bosættelse. Fortsatte til Aappilattoq for natten.

Fredag den 20. august

Smukt vejr med tågebanker. Sejlede ud gennem Torsukkatak og opmålte bopladsen Illusaatissat, som ligger inden for sømærket og er placeret en kilometer for langt mod syd på kortet. Fund af afslag af grå skifer. Derfra videre mod syd til Illussat, som blev undersøgt i 2002. Fortsatte langs vestsiden af Torsukkatak mod bopladsen Ujarasussuit, hvis placering på fredningskortet er angivet 4,5 kilometer for langt mod nord. På den 'fejlagtige' lokalitet blev der registreret et par grave under en kæmpemæssig stenblok samt et stykke bøsseflint og et afslag af kvarts. Fortsatte sydpå til den rigtige boplads Ujarasussuit, der blev opmålt. Derfra videre for at opmåle pladsen Kuuaqqat på nordsiden af Qoornoq, hvorefter turens sidste boplads ved Nuussuaq syd for Frederiksdal blev besøgt og opmålt. Ankom til Nanortalik først på aftenen.

Lørdag den 21. august

Færdiggjorde registreringsark og ordnede fundene fra turen.

Søndag den 22. august

Sejlede i Raahauges Appaaraq til kysten nord for Thomsens Ø, hvor der var kommet indberetning om et stort anlæg i fjeldmarken for foden af Tasiussarsup qaqqaa. Et meget vidt udstrakt stengærde forlænget i varderækker af mere end en kilometers længde blev opmålt. Fortsatte til Qingaarsuaq på nordsiden af mundingen af Kirkespirsbugten, hvor der blev opsamlet store kvartsblokke med isiddende bjergkrystaller. Returnerede til Nanortalik.

Mandag den 23. august

Prøvesejlede Silas Sonja med den nye skrueaksel og skrue nordpå til Thomsens Ø, hvor der i en vig på øens nordside blev opsamlet et stort afslag af et kvartsitlignende materiale. Returnerede til Nanortalik.

Tirsdag den 24. august

Prøvesejlede atter Sonja sydover til Tuapaat. Returnerede til Nanortalik og pakkede udstyr og fund til afrejsen.

Onsdag den 25. august

Hjemrejse for Jensen, Grønnow og Gulløv.

III. METODE OG OMFANG

Sommerens feltarbejde var et led i Silas igangværende forskningsprojekt *Tunup saqqaq, bagsidens forside – kulturmøder i Kap Farvel regionen*, der tidsmæssigt rækker fra den tidlige Thulekultur og mødet med den norrøne kultur og op til den østgrønlandske indvandring til Vestgrønland, som ophørte i år 1900.

Tidsmæssigt vedrørte sommerens undersøgelser primært projektets sidste del og indebar besøg på de bopladser langs den gamle konebådsrute mellem østkysten og vestkysten, som vides at have været beboet af grønlændere tilknyttet den herrnhutiske brødremenighed. Berejsningen gav også lejlighed til at efterspore den palæoeskimoiske tilstedeværelse langs den gamle rejserute ved landets ende, hvilket gav overraskende og rige resultater.

METODE

Den praktiske gennemførelse fandt sted fra kutteren Colo, der også tjente holdet som overnatning undervejs. Alt nødvendigt kommunikations-, grave- og opmålingsgrej befandt sig ombord, og ilandsætning foregik med jolle.

De udvalgte pladser befandt sig på den rute, der var defineret af de historiske kilders oplysninger, som også omfattede årstal for pladsernes omtale i kirkebøger og mandtalslister. Samtlige iagttagne anlæg på de besøgte lokaliteter blev med brug af vedtagne symboler påtegnet de medbragte registreringsark tillige med udvalgte fotografiske oplysninger samt GPS angivelser.

Resultaterne vil således kunne sammenholdes med og supplere tidligere oplysninger fra undersøgelser gennemført i Kap Farvel regionen siden 1934 (jvf. Mathiassen & Holtved 1936; Raahauge et al. 2002, 2003).

OMFANG

Alt i alt blev der aflagt besøg på 32 lokaliteter, hvoraf 23 var beliggende langs den gamle konebådsrute. På ni lokaliteter langs ruten blev der dokumenteret palæoeskimoisk tilstedeværelse, og på en enkelt lokalitet blev der gennemført arkæologisk udgravning og gjort stratigrafiske iagttagelser. Alle de palæoeskimoiske fund synes at kunne dateres til Dorsetkulturen, som nu kendes fra 15 lokaliteter i regionen. De palæoeskimoiske iagttagelser er beskrevet i indeværende rapports afsnit VII, mens omfanget af de øvrige iagttagelser herefter kort skal omtales:

Registreringer mellem Pamialluk og Aluk

Utoqqarmiut, 59V1-IV-5. Syv registrerede anlæg fra 1700- og 1800-tallet samt spor efter palæoeskimoer.

Uden navn, ud for Pamialluk, 59V1-IV-x. Fem registrerede anlæg fra 1700- og 1800-tallet.

Uukkat, 59V1-IV-7. To registrerede anlæg fra tidlig Thule og 1800-tallet.

Illorsuatsiaat, 59V1-IV-2. 46 registrerede anlæg primært fra kolonitiden samt spor efter palæoeskimoer.

Akuliaruseq, 59V1-I-25. Syv registrerede anlæg fra 1700- og 1800-tallet.

Kuummiut, 59V1-I-17. 16 registrerede anlæg fra tidlig Thule og kolonitiden samt spor efter palæoeskimoer.

Saqqarmiut, 60Ø1-III-4. 19 registrerede anlæg fra 1700- og 1800-tallet.

Itilleq, 59V1-I-14. 29 registrerede anlæg fra 1800- og 1900-tallet - eksklusive kirkegård og kirkefundament - samt spor efter palæoeskimoer.

Qeqertasussuk, 59V1-I-13. Fem registrerede anlæg fra Thule og kolonitid.

Tinuteqisaaq, 59V1-I-12. 18 registrerede anlæg fra tidlig Thule og 1800-tallet.

Illukoq, 59V1-I-15. Ni registrerede anlæg fra 1600- til 1800-tallet.

Uummannaq 1, 59V1-I-11. Otte registrerede anlæg fra tidlig Thule og kolonitiden.

Uummannaq 2, 59V1-I-10. 16 registrerede anlæg fra tidlig Thule og kolonitiden.

Sanningasoq, 59V1-I-9. Ni registrerede anlæg fra 1800-tallet samt spor efter palæoeskimoer.

Qernertoq, 59V1-I-6. Ti registrerede anlæg fra 1800- og 1900-tallet samt spor efter palæoeskimoer.

Qipisaqqoq, 60Ø1-III-1. Seks registrerede anlæg 1700- til 1800-tallet samt spor efter palæoeskimoer.

Uden navn 1, 60Ø1-III-x. Et par hundrede år gammelt anlæg.

Uden navn 2, 60Ø1-III-x. Otte registrerede anlæg fra 1600- til 1800-tallet samt spor efter palæoeskimoer.

Uden navn 3, 59V1-I-x. Tre registrerede anlæg fra Thule.

Kangillinnguaq 1, 59V1-I-1. Otte registrerede anlæg fra 1700- muligvis 1800-tallet samt spor efter palæoeskimoer.

Kangillinnguaq 2, 59V1-I-x. 12 registrerede anlæg 1700- muligvis 1800-tallet.

Qipingajaaq, 60Ø1-III-3. 12 registrerede anlæg 1700- og 1800-tallet.

Aluk, 60Ø1-III-5. Et registreret anlæg af nyere oprindelse.

Andre registreringer indtil Frederiksdal

Nuuk, 60V2-II-9. Forladt bygd, registreret beboet 1854 til ca. 1950. Spor efter palæoeskimoer.

Umiassat, 60V2-II-16. 12 registrerede anlæg fra Thule og kolonitid samt spor efter palæoeskimoer.

Illusaatissat, 60V2-II-18. 11 registrerede anlæg fra 1600- og 1700-tallet samt spor efter palæoeskimoer.

Uden navn, 60V2-II-x. To registrerede anlæg fra Thule og op til kolonitid samt spor efter palæoeskimoer.

Ujarasussuit, 60V2-II-31. Ni registrerede anlæg fra 1600- op til 1800-tallet.

Kuuuqqat, 59V1-IV-14. Seks registrerede anlæg fra 1800-tallet.

Uden navn, 59V1-IV-15. Ni registrerede anlæg fra 1700- og 1800-tallet samt af norrøn oprindelse.

Registreringer nord for Nanortalik

Uden navn, 60V2-II-x. Norrønt anlæg brugt i forbindelse med indsamling af får.

Thomsens Ø, 60V2-III-x. Spor efter palæoeskimoer.

Itilleq, 59V1-I-14. 29 registrerede anlæg fra 1800- og 1900-tallet - eksklusive kirkegård og kirkefundament - samt spor efter palæoeskimoer.

Qeqertasussuk, 59V1-I-13. Fem registrerede anlæg fra Thule og kolonitid.

Tinuteqisaaq, 59V1-I-12. 18 registrerede anlæg fra tidlig Thule og 1800-tallet.

Illukoq, 59V1-I-15. Ni registrerede anlæg fra 1600- til 1800-tallet.

Uummanaq 1, 59V1-I-11. Otte registrerede anlæg fra tidlig Thule og kolonitiden.

Uummanaq 2, 59V1-I-10. 16 registrerede anlæg fra tidlig Thule og kolonitiden.

Sanningasoq, 59V1-I-9. Ni registrerede anlæg fra 1800-tallet samt spor efter palæoeskimoer.

Qernertoq, 59V1-I-6. Ti registrerede anlæg fra 1800- og 1900-tallet samt spor efter palæoeskimoer.

Qipisaqqoq, 60Ø1-III-1. Seks registrerede anlæg 1700- til 1800-tallet samt spor efter palæoeskimoer.

Uden navn 1, 60Ø1-III-x. Et par hundrede år gammelt anlæg.

Uden navn 2, 60Ø1-III-x. Otte registrerede anlæg fra 1600- til 1800-tallet samt spor efter palæoeskimoer.

Uden navn 3, 59V1-I-x. Tre registrerede anlæg fra Thule.

Kangillinnuaq 1, 59V1-I-1. Otte registrerede anlæg fra 1700- muligvis 1800-tallet samt spor efter palæoeskimoer.

Kangillinnuaq 2, 59V1-I-x. 12 registrerede anlæg 1700- muligvis 1800-tallet.

Qipingajaaq, 60Ø1-III-3. 12 registrerede anlæg 1700- og 1800-tallet.

Aluk, 60Ø1-III-5. Et registreret anlæg af nyere oprindelse.

Andre registreringer indtil Frederiksdal

Nuuk, 60V2-II-9. Forladt bygd, registreret beboet 1854 til ca. 1950. Spor efter palæoeskimoer.

Umiassat, 60V2-II-16. 12 registrerede anlæg fra Thule og kolonitid samt spor efter palæoeskimoer.

Illusaatissat, 60V2-II-18. 11 registrerede anlæg fra 1600- og 1700-tallet samt spor efter palæoeskimoer.

Uden navn, 60V2-II-x. To registrerede anlæg fra Thule og op til kolonitid samt spor efter palæoeskimoer.

Ujarasussuit, 60V2-II-31. Ni registrerede anlæg fra 1600- op til 1800-tallet.

Kuuaqqat, 59V1-IV-14. Seks registrerede anlæg fra 1800-tallet.

Uden navn, 59V1-IV-15. Ni registrerede anlæg fra 1700- og 1800-tallet samt af norrøn oprindelse.

Registreringer nord for Nanortalik

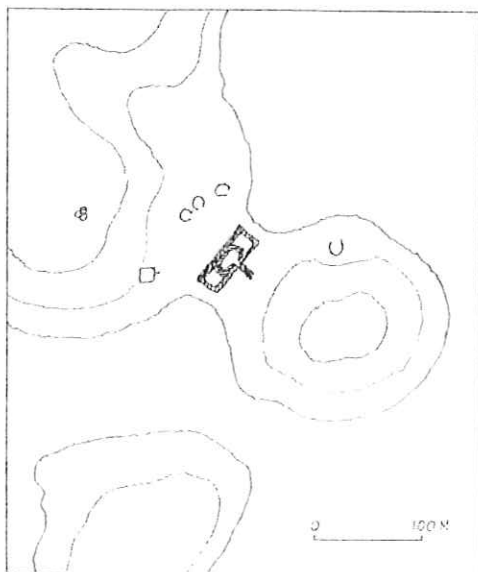
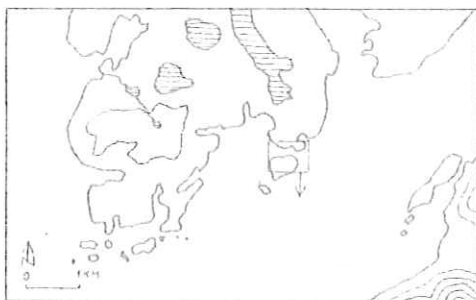
Uden navn, 60V2-II-x. Norrønt anlæg brugt i forbindelse med indsamling af får.

Thomsens Ø, 60V2-III-x. Spor efter palæoeskimoer.

IV. BESKRIVELSER

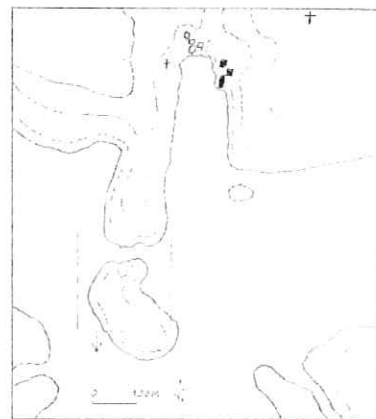
I dette afsnit gennemgås de enkelte besøgte lokaliteter, hvoraf de fleste optræder i NKA's fortidsmindedatabase men dog uden nøjere informationer. Da der ingen arkæologiske undersøgelser er foretaget ud over gravningen på Itilleq, er dateringen af de enkelte boliganlæg baseret på den arkitektoniske fremtrædelsesform og bevoksningen. Andre anlæg, så som grave, varder, skydeskjul og teltfundamenter, kan ikke dateres nøjere end til den sene Thulekultur og for enkeltes vedkommende til kolonitiden. Originalmateriale i form af fotos og notesbøger befinder sig på Sila, det palæoeskimoiske oldsagsmateriale på Nanortalik Museum, og de originale registreringsark på NKA i Nuuk til indførelse i fortidsminderegisteret.

Utoqqarmiut, 59V1-IV-5 (ingen GPS-position)

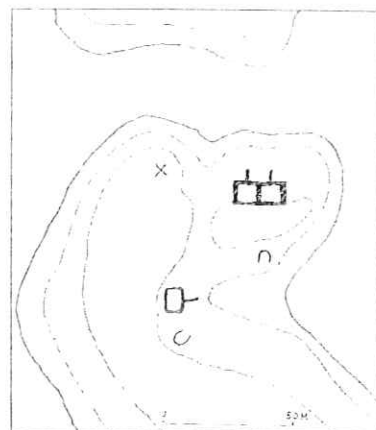
Lokaliteten, som er omtalt i kirkebogen 1853-67, ligger fire kilometer nordøst for Pamialluk. På en tange, som danner forbindelsen ud til en større holm, ligger tomten efter et marehalmbevokset og ca. 15 meter langt 1700-tals fælleshus med meterhøje vægrestre. Det midterste, store rum opfyldes af et senere indbygget hus. Det oprindelige fælleshus opfylder hele tangens bredde og eroderes ved højvande fra begge sider.

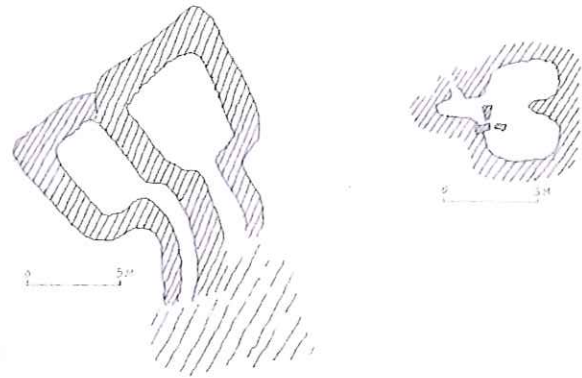
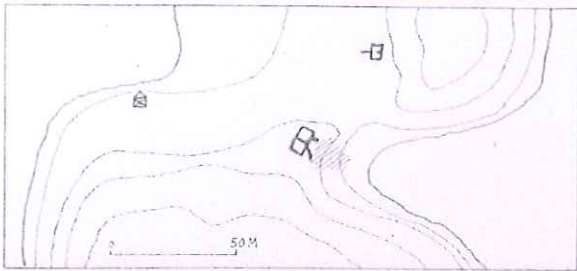
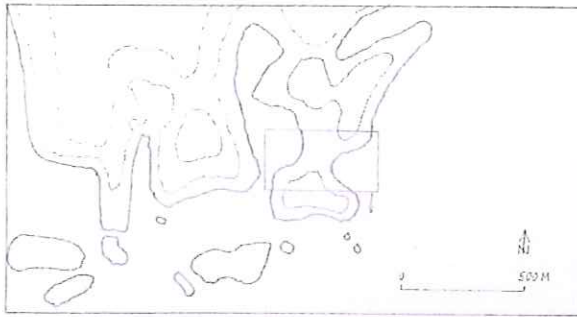
På holmen ses en teltvold, og inde på hovedlandet ses yderligere tre teltvolde samt et kvadratisk fundament af uvis oprindelse. En grav ligger højere oppe. En kvartsitblok med afslagsmærker blev opsamlet på stranden.

Uden navn, ud for Pamialluk, 59V1-IV-x (ingen GPS-position)

Lokaliteten ligger på en ø umiddelbart ud for indsejlingen til Pamialluk og består af et oprindeligt 11 meter langt og marehalmbevokset 1700-tals fælleshus, som senere - i kolonitiden - er opdelt i to boliger på hver ca. 5 x 5 meter med 1-1,5 meter høje vægrestre, og af en ældre, revlingbevokset tomt på ca. 2,5 x 4,5 meter. Derudover ses to ældre teltvolde samt - markeret med et 'x' - et depot op ad klippe og stenfundamentet til et ukendt anlæg.

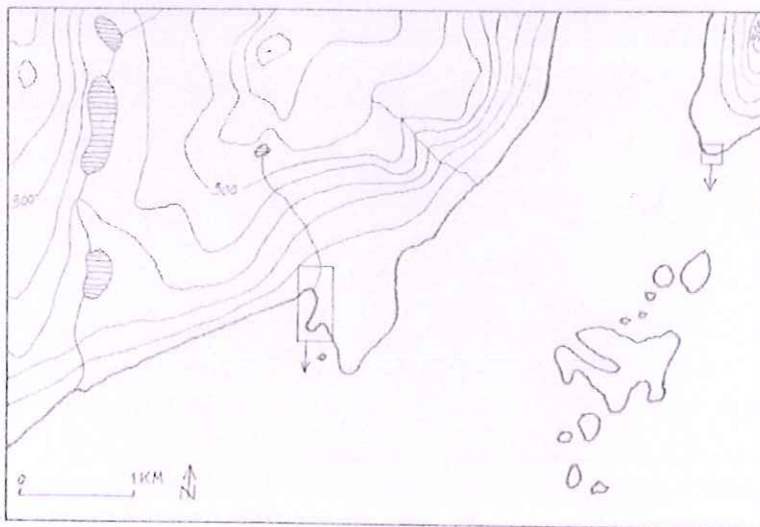

Uukkat, 59V1-IV-7 (GPS-position: 44°29'09''W, 59°56'18''N)

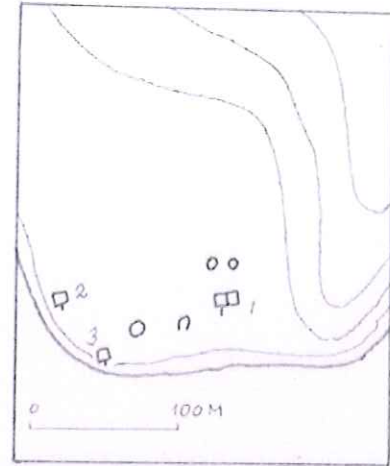
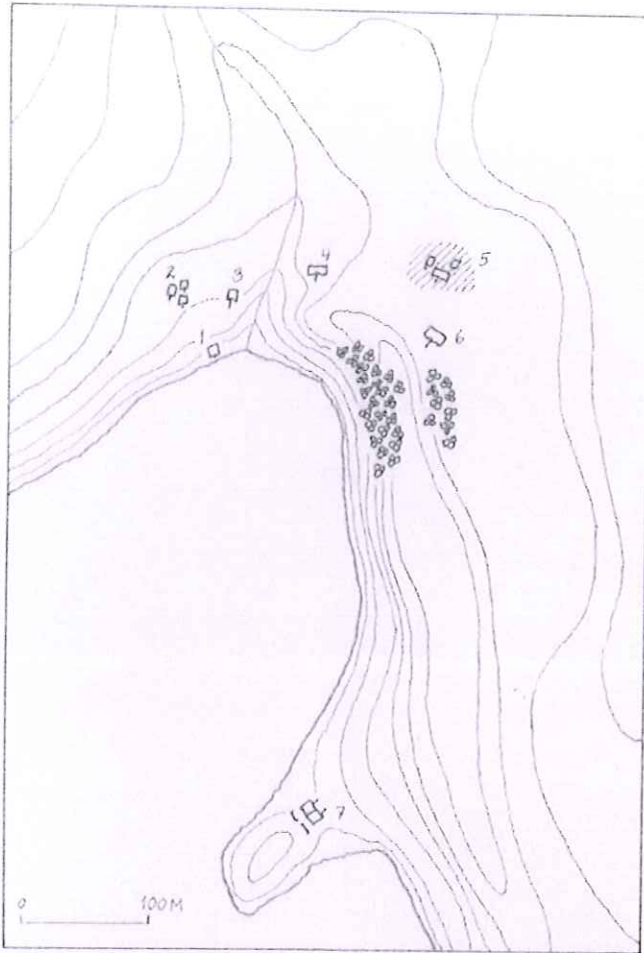
Lokaliteten ligger 750 meter øst for Pamialluk og består af tomten efter to sammenbyggede,

trapezformede huse med knapt to meter høje vægrester bevokset med græs og marehalm. Omtalt 1857 i missionskilderne. Foran ses en større græsbevokset mødding. Ca. 25 meter nordøst herfor ses tomten efter et nedgravet dobbelthus fra tidlig Thule, dvs. 1500-tallet. En nyere fangsthytte er opført vest herfor.

Illorsuatsiaat, 59V1-IV-2 (GPS-position: 44°12'39''W, 59°52'43''N)

Lokaliteten ligger på en lille halvø, Ipiutak, og er omtalt 1853-1917 i kilderne. En frodig bevoksning af kvan ses langs vandløbet. Fem små tomter med marehalmbevoksede vægrester i 1-1,5 meters højde har været beboet i kolonitiden (1-3). Tomten nærmest kysten (1) er stærkt eroderet. To nyere, græs- og revlingbevoksede tomter efter fælleshuse (4 og 6) ses højere oppe i terrænet. I et 15 x 30 meter stort, græsbevokset areal (5) ses tomterne efter mindst tre huse, hvoraf et har været et fælleshus med lang, kroget husgang. Selve arealet med sin bevoksning af frøgræsser fremtræder i topografi og vegetation som en norrøn boligomt. På et lille næs syd for pladsen ses de græs- og marehalmbevoksede tomter efter et ombygget og senere forkortet fælleshus (7) samt rester af vægge efter to mindre, stærkt eroderede tomter. Hér blev opsamlet afslag af grå basalt. I den markante ryg af klippeblokke langs Ipiutak's vestkyst ligger mindst 35 grave, hvori der i flere blev iagttaget fragmenter af kajakker.

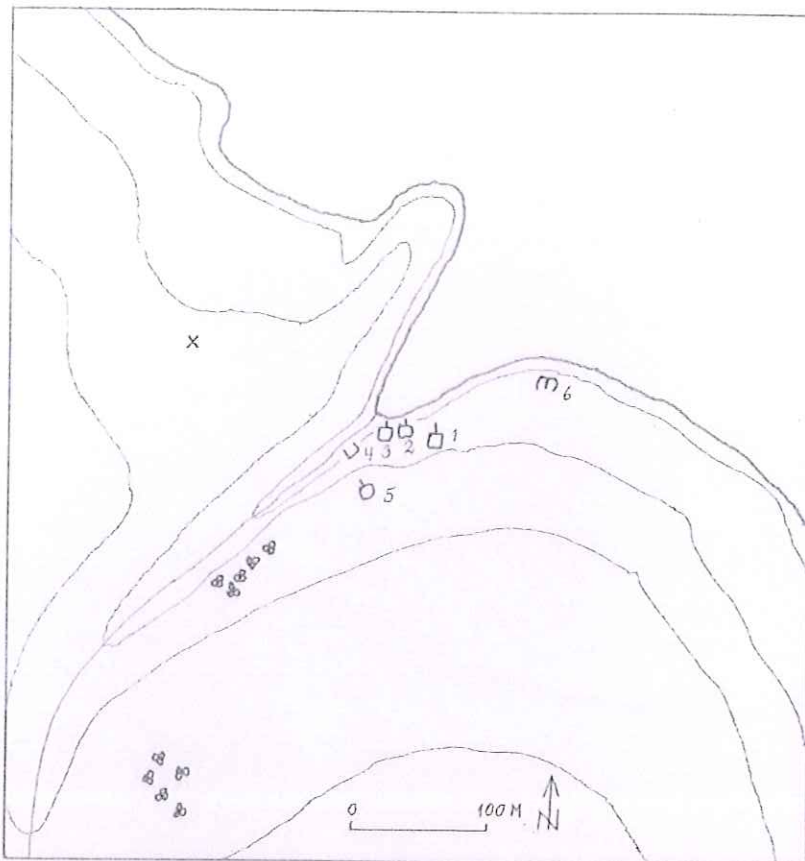
Akuliaruseq, 59V1-I-25 (GPS-position: 44°09'20''W, 59°53'28''N)

Lokaliteten ligger på den plane flade neden for en markant fjeldtop og består af et oprindeligt 11 meter langt 1700-tals fælleshus, som er afkortet ved senere beboelse (1). Bevoksningen er græs, pil og revling. En kolonitidstomt med trapezformet grundplan (2) samt en eroderet vægrest, der næppe oprindeligt synes at have været et hus (3). På pladsen ses desuden tre teltringe og en teltvold.

Illorsuatsiaat

Syd for selve bopladsen ligger et lille næs på vestsiden af Ipiutak. Her set anlæg 7, hvor der blev opsamlet afslag af grå basalt.

Kuummiut, 59V1-I-17 (GPS-position: 43°56'31''W, 59°57'57''N)

Lokaliteten, som er omtalt 1858-85 i kildematerialet, ligger på nordsiden af Eggers Ø langs udløbet af en elv. Boliganlæggene udgøres af nyere, kvadratiske kolonitidshuse (1-3) og et enkelt, som er halvt nedskredet i elven (4). Bevoksningen er græs og marehalm samt kvan (især ved 4). Tomten efter et delvist nedgravet hus med rette vægge bevosket med revling og pil måler indvendigt 2,5 meter i bredden og 3 meter i dybden (5).

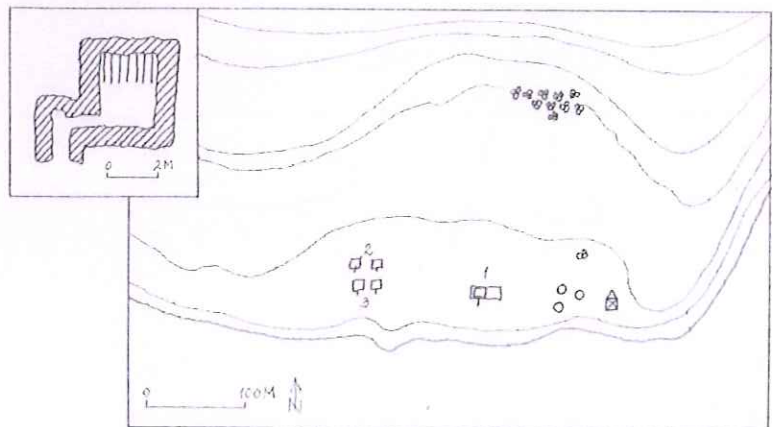
Klippeblokke ses i tre af hjørnerne, og den 3 meter lange husgang ender ligeledes i en større klippeblok. Det skønnes at datere sig til 1500- til 1600-tallet. Nordøst herfor ligger en revlingbevokset vold til et

dobbeltrumstelhus på nøgen klippe (6). Fem grave ses langs elven, og yderligere fem grave ligger længere mod syd. På en gruset afblæsningsflade nordøst for elven opsamledes en sideskraber af bjergkrystal af Dorsetoprindelse (ved 'x').

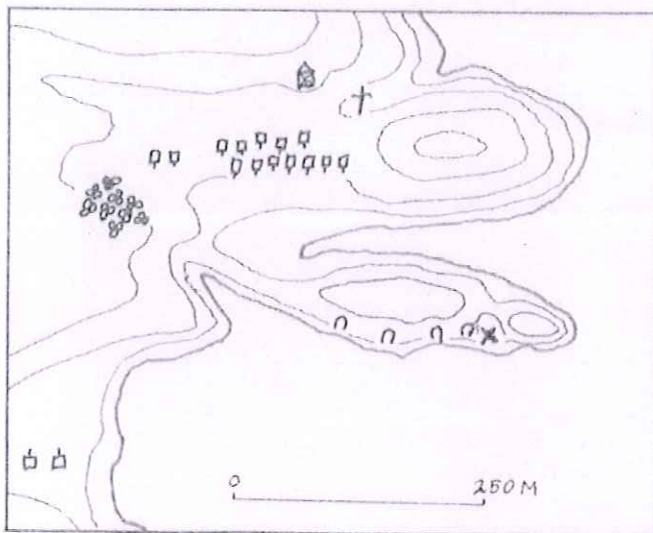
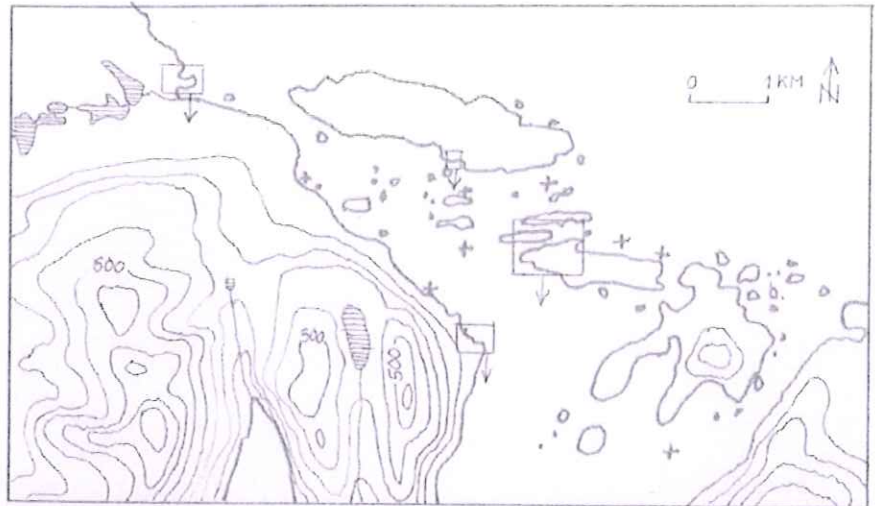
Saqqarmiut, 60Ø1-III-4 (GPS-position: 43°54'818''W, 60°01'893''N)

Lokaliteten, som er omtalt i kilderne 1882-98, ligger for foden af en stejl fjeldside med udsigt over bassinet Imarsuaq, og består af et større fælleshus, hvori er opført et kolonitidshus (1) samt et par ældre kolonitidshuse (2) og et par velbevarede kolonitidshuse, hvis

indre måler 2,5 x 3 meter. Bevoksningen er græs og marehalm. Østligst på pladsen ses en nyere fangsthytte, tre teltringe og en grav. Bygden ligger i en blokmark af større klipper, og overalt ses en frodig urtebevoksning. Det lille, glatskurede næs ud for kolonitidshusene er belagt med størknede spækrester og har tjent som flænseplads. I uren oppe under klippevæggen ligger 10 gamle grave.

Itilleq
 Qeqertasussuk
 Tinuteqisaaq
 Illukoq

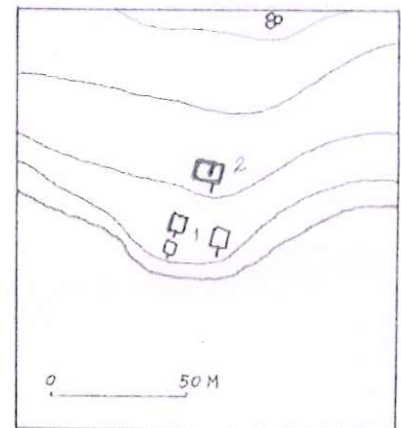
Itilleq, 59V1-I-14 (GPS-position: 43°43'11''W, 59°53'50''N)

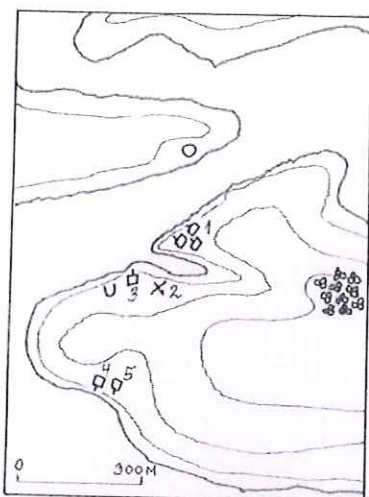
Lokaliteten, som blandt andet optræder i kilderne for 1854-58, 1863 og 1887-1944, ligger i en beskyttende vig på østsiden af Eggers Ø. Bebyggelsen i bygden udgøres af 13 kolonitidshuse, der alle ligger oven for en skråning med mandshøje kvaner. Nord herfor ses fundamentet til den lille kirke og øst herfor kirkegården med et stort cementkors rejst i nyere tid. Sydvest for den centrale bebyggelse ses ni gamle stengrave og længere mod syd endnu to kolonitidshuse. Et næs strækker sig mod øst, og på dette ses fire teltvolde. På næsset og langs sydsiden af

dette er opsamlet store mængder redskaber, flækker og afslag fra Dorsetkulturen, mens resterne af den egentlige boplads, som blev underkastet en arkæologiske undersøgelse, ses længst ude på næsset (ved 'x').

Qeqertasussuk, 59V1-I-13 (GPS-position: 43°39'15''W, 59°53'11''N)

Lokaliteten ligger på sydsiden af øen med samme navn. Tre nyere, marehalmbevoksede vinterhuse ses nær kysten (1), mens et ældre, kvadratisk husrum med vægge bevaret i 3-4 skifters højde og pilebevokset med tykke stammer ses et par meter højere i terræn (2). En stengrav ses højere oppe i terrænet.

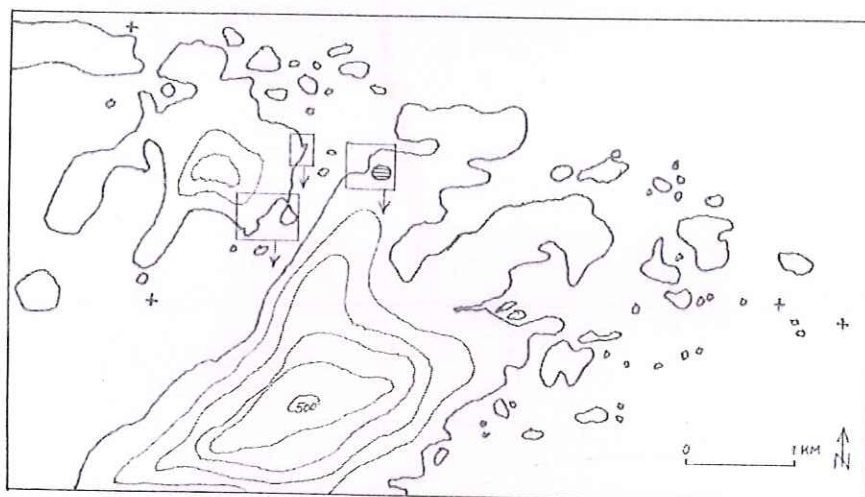
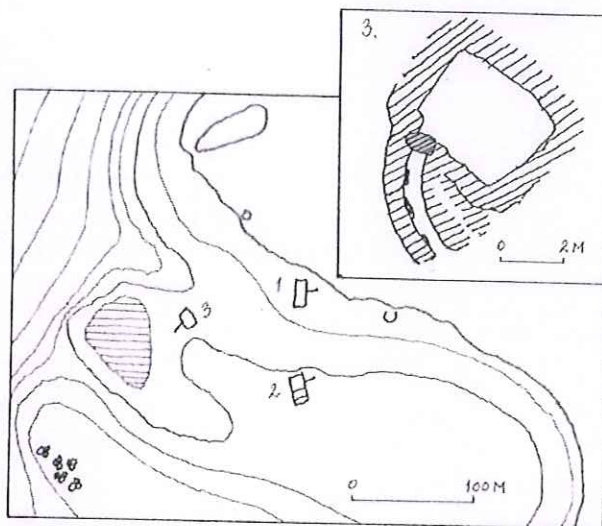

Tinuteqisaaq, 59V1-I-12 (GPS-position: 43°38'11''W, 50°52'36''N)

Lokaliteten, som er omtalt i kilderne indtil ca. 1900, ligger på øens vestside på hver side af en dyb, kløftet vig. Tomterne efter tre græs- og revlingbevoksede kolonitidshuse med mange sten i væggene, der står i næsten fuld højde, ligger nord for vigen (1). Syd herfor ses et velbevaret konebådsstativ (2), tomten efter endnu et kolonitidshus (3) og en kraftig teltvold eller telthus. Syd for pladsen ligger endnu et par tomter, hvoraf den ene er af ældre kolonitidsoprindelse (5) og den anden en stærkt ødelagt, tidlig Thuleomt (4). Inden på selve øen ses ti grave. På den lille ø nord for findes en teltplads, som ikke blev besøgt.

Illukoq, 59V1-I-15 (GPS-position: 43°38'55''W, 59°51'52''N)

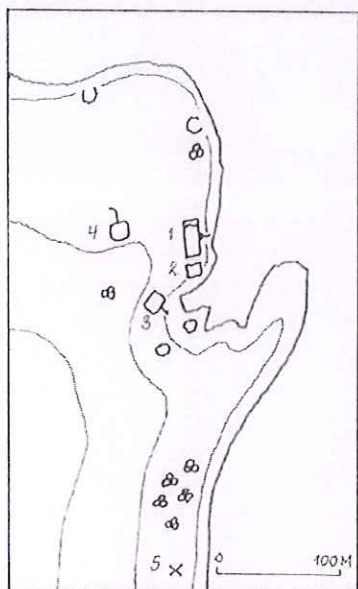
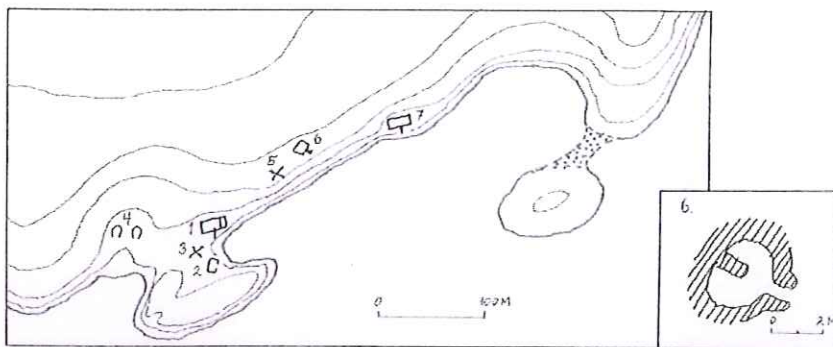
Lokaliteten, som optræder i kilderne i midten af 1800-talet, ligger østligst på Eggers Ø og består af et græs- og marehalmbevokset 1800-tals fælleshus med to synlige vinduesnicher, 1,5 meter høje vægrester, indvendige mål på 12 x 3,5 meter og en 5 meter lang husgang (1). Øst herfor ses en teltvold. Højt oppe i terrænet ses et revlingbevokset, oprindeligt 1700-tals fælleshus, hvis indre længde oprindeligt har været 9 meter og forsynet med en depottilbygning for sydenden (2). Et nyere hus, som indvendigt måler 3,5 x 5 meter, har været opført i fælleshusets nordlige del med benyttelse af den 5 meter lange husgang med krum udmundning. Nordvest herfor, nær den lille sø, ligger tomten efter et 1600-tals, revlingbevokset og let trapezformet hus med bagvæggen gravet ned i terrænet. Frontvæggen står endnu i op til en halv meter, mens bagvæggens højde er 1,25 meter. En overligger ses i den 5 meter lange, krumme husgang (3). På klippeknolden bag pladsen ses fem gamle grave.

Uumannaq 2
Sanningasoq
Uumannaq 1

Uummanaq 1, 59V1-I-11
(GPS-position: 43°35'268''W,
59°51'612''N)

Lokaliteten ligger på den sydøstligste del af Uummanaq øen beskyttet af et lille næs og af den 500 meter høje nabø, Sanningasoq. Boligtomterne udgøres af et marehalmbevokset, forkortet fælleshus med et indre rum på 9 x 3 meter, mens husets oprindelige længde har været 14 meter (1), en stærkt eroderet tomt (2), et nedgravet 1600-tals vinterhus med én meter brede, revlingbevoksede væggester i op til en halv meters højde (6) og et 1800-tals fælleshus længst mod øst (7). Derudover ses to teltvolde (4), et køddopot (3) og en skindtørningsplads i form af stenkrede på den nøgne klippeflade (5).

Uummanaq 2, anlæg 4 set mod nordvest.

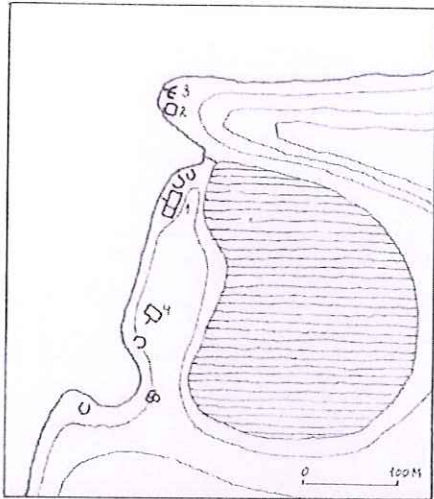
Uummanaq 2, 59V1-I-10 (GPS-position: 43°34'51''W, 59°52'01''N)

Lokaliteten ligger på Uummanaq øens nordøstligste pynt og består af et marehalmbevokset fælleshus på oprindeligt 11 meter, hvis sidst benyttede rum er 7 meter (1), en ældre, revlingbevokset tomt (2), tomten efter et noget ødelagt, stort, nedgravet, tidligt Thulehus med let afrundede vægge bevokset med revling (3) og en revlingbevokset, delvis nedgravet 1600-tals hustomt med en ca. 9 meter lang, kroget husgang (4). Mod nord ses to teltvolde og en grav. Syd herfor ses endnu en grav og to teltringe. Længere mod syd ligger yderligere fem grave og et lille legehuse (5).

Sanningasoq, 59V1-I-9 (GPS-position: 43°34'12''W, 59°51'56''N)

Lokaliteten ligger på nordvestsiden af Sanningasoq mellem havet og en sø. Pladsens anlæg består af et græs- og marehalmbevokset 1800-tals fælleshus på oprindeligt 11 meters indvendig længde og senere ombygget til to rum (1). To teltvolde ligger uden for. Nord for ses en marehalmbevokset

vægrer af en nyere tomt (2) og et velbygget skydeskjul (3). Mod syd ses et højbeliggende, græsbevokset, mindre fælleshus (4), og langs vigen længere mod syd ligger to teltvolde samt en grav. Imellem og under teltvoldenes fliser nord for fælleshuset (1) opsamledes mikroflækker og en flækkeblok af bjergkrystal.

Sanningasoq, anlæg 1 set mod Qernertup kanga.

Qernertoq, 59V1-I-6 (GPS-position: 43°30'943''W, 59°55'244''N)

Lokaliteten ligger på den østlige side af munden af Qernertup kanga, hvor den gamle konebådsrute forlader Vestgrønland og fortsætter mod østkysten.

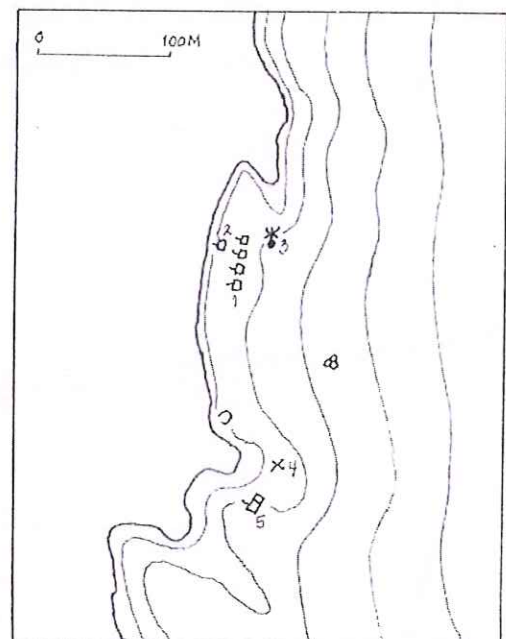
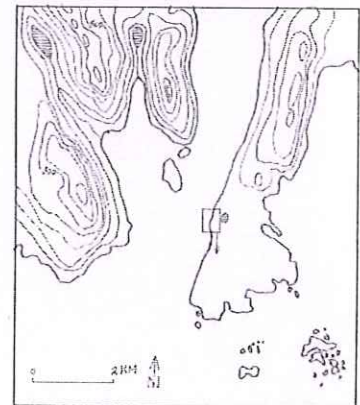
På pladsen, der har været beboet som bygd fra ca. 1890 til 1944, ligger tomterne efter fire ældre, græs- og revling-

bevoksede kolonitidshuse med 2,5 x 3 meter store husrum (1), og foran ses tomten af et yngre, græs- og marehalmbevokset kolonitidshus med et 3 x 3 meter stort husrum (2).

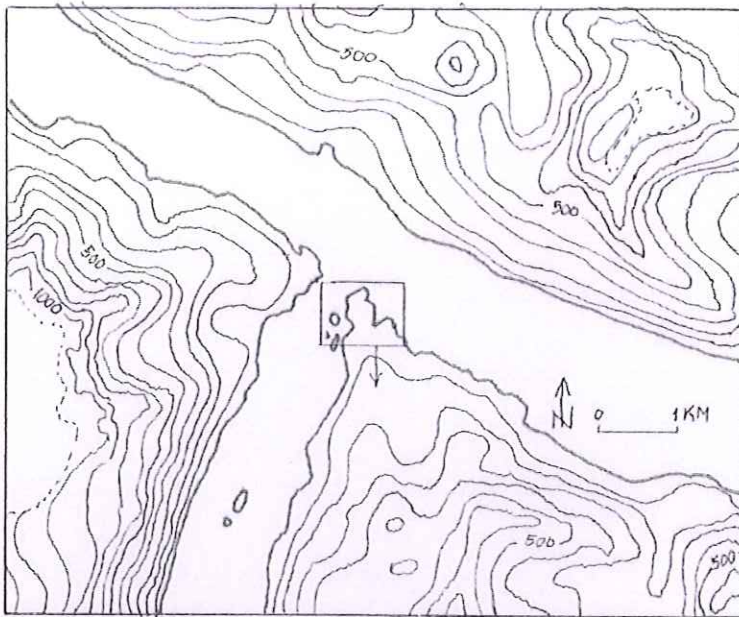
Lidt højere oppe i terrænet står resterne af en større markeringsvarde med væltet stele (3).

Nær vigen syd herfor ses et sæt konebådsstøtter (4) og højere i terræn, længere mod syd ses en kraftig pilebevokset tomt med flere rum fra tiden før bygdens oprettelse (5).

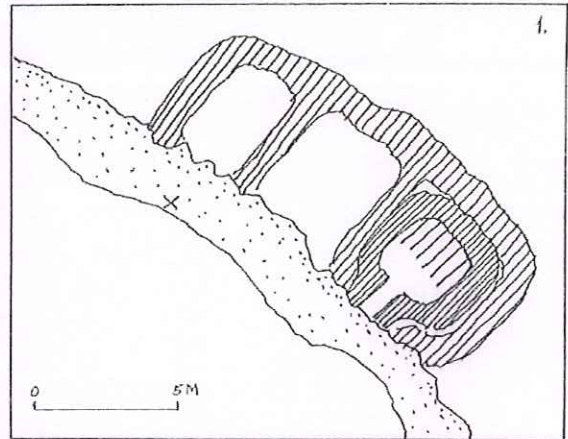
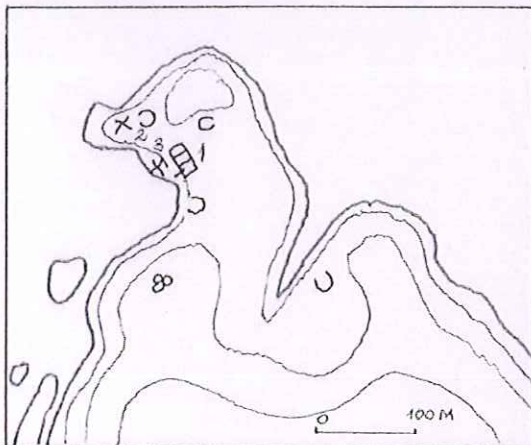
Mellem de to bebyggelser findes en teltvold nær kysten og en grav i højere terræn.

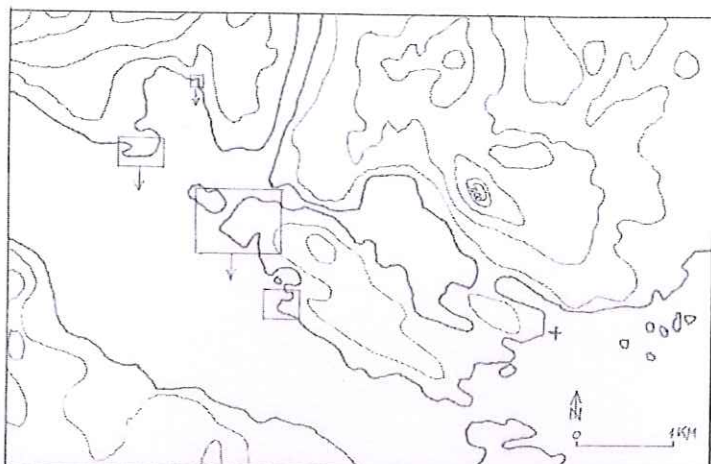

Qipisaqqoq, 60Ø1-III-1 (GPS-position: 43°27'57''W, 60°02'12''N)
 Lokaliteten ligger på et næs midtvejs på konebådsruten mellem Vestgrønland og østkysten. Bebyggelsen består af tomten efter et stærkt eroderet, græsbevokset fælleshus af oprindeligt 12 meters længde. Huset er senere inddelt i tre rum, hvor der i det sydøstligste er opført en 1900-tals fangsthytte med endnu bevaret træværk. Fire teltvolde og en grav ses på og nærved pladsen. En stor samling oldsager af bjergkrystal, skifer og kalcedon af Dorsetoprindelse blev opsamlet i tidevandszonen på næsset foran den vestligste teltvold og foran fælleshuset (begge steder markeret med 'x').

Qipisaqqoq,
 anlæg 1-3 set mod nord.

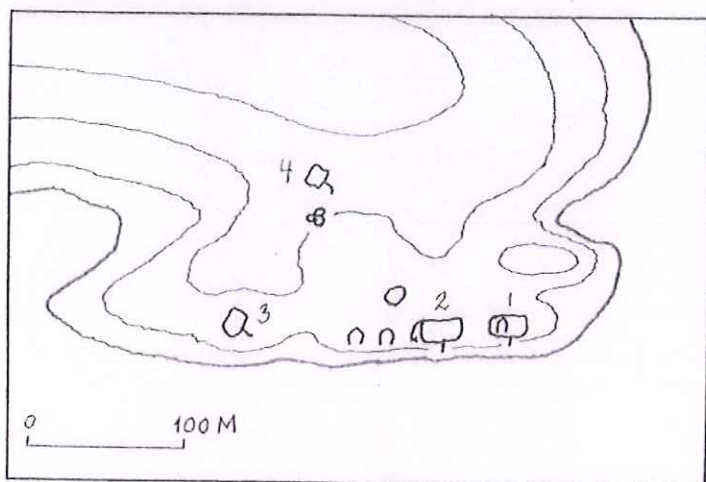
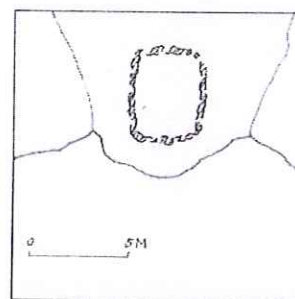
Uden navn 1

Uden navn 2

Uden navn 3 & Kangillinnguaq 1

Kangillinnguaq 2

Uden navn 1, 60Ø1-III-x (GPS-position: 43°15'42''W, 60°00'24''N)
Lokaliteten ligger i bunden af vigen bag Amitsuarsuk og består af en teltring på klippeflade mellem to vandløb med stenene fastholdt af revling- og birkebevoksning.

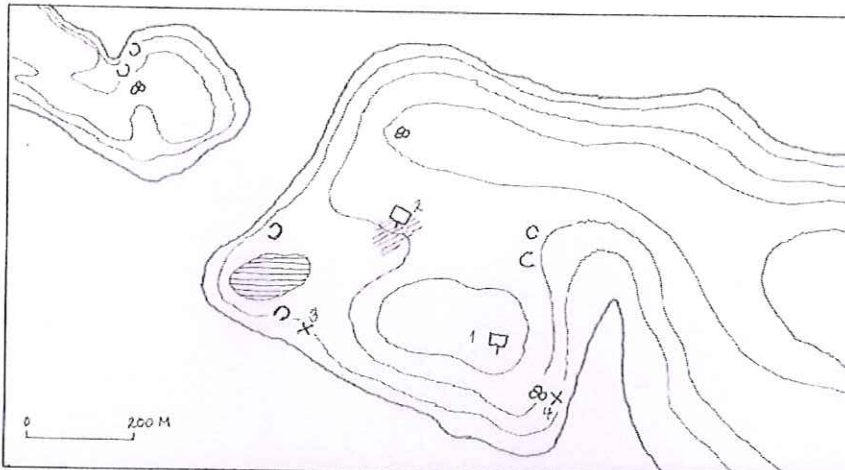
Uden navn 2, 60Ø1-III-x (GPS-position: 43°16'12''W, 60°00'005''N)

Lokaliteten ligger på den vestlige pynt af vigen bag Amitsuarsuk. Pladsens anlæg udgøres af et mindre fælleshus med meget udflydende vægge i en halv meters højde bevokset med frøgræsser. I det oprindelige rum på 3 x 5 meter ligger en gammel teltvold (1). Vest for ses et 3 x 7 meter stort fælleshus med op til en meter høj bevaret bagvæg bevokset med frøgræsser og med et depotrum vest for (2). Vestligst ses tomten af et ældre, ovalt hus anlagt i en sænkning i klippen og med

en meter høje vægge bevokset med revling. Husrummet er 3,5 x 5 meter og har en 7 meter lang husgang (3). Mod nord og højtbeliggende ses tomten af et ældre hus med 75 cm høje, pilebevoksede vægge. Husrummet måler 3,5 x 3,5 meter og har en 7 meter lang, kroget husgang (4). Foran dette ses en grav, og på pladsen ses yderligere en teltring og to teltvolde. Langs kysten opsamledes bjergkrystal, skifer, agat og en fuldsleben våbenspids af Dorsetoprindelse.

Uden navn 3, 59V1-I-x (GPS-position: 43°15'537''W, 50°59'731''N)

Lokaliteten ligger i en vig på nordsiden af en ø ved munden af Amitsuarsuk ud for Kangillinnguaq og består af to teltvolde bevokset med revling samt en grav.

Kangillinnuaq 1, 59V1-I-1
(GPS-position: 43°14'50''W, 59°59'17''N)

Lokaliteten ligger på et kuperet næs ud mod Aqajaqqip imaa. Pladsens boligtomter udgøres af et ældre fælleshus bevoget med frøgræsser, måler indvendigt 3 x 5 meter og har en 7 meter lang husgang med bevarede overliggersten (1). Nordvest herfor ligger de udflydende

rester af et 10 x 3 meter fælleshus bevoget med frøgræsser og enebær, mens mulige bygningsrester dækket af en større græstue synes at fortsætte endnu 7 meter mod øst. Foran ses en stor, udflydende mødding, hvorigennem der ses en 7 meter lang, stærkt faldende husgang (2). I et lille, sumpet vandhul oven over klippekysten nær vigen sydøstligst på lokaliteten ligger dele af en barnekajak (4). Umiddelbart oven for ses en grav, og endnu en grav ses på klipperyggen nord for pladsen. Fire teltvolde ses også på pladsen. I den lille sø ude på pynten længst mod vest ligger store mængder forarbejdede træsager og spåner velbevaret under overfladen! I strandkanten ud for opsamledes adskillige afslag af skifer og bjergkrystal samt en endeskaber af kalcedon af Dorsetoprindelse (3).

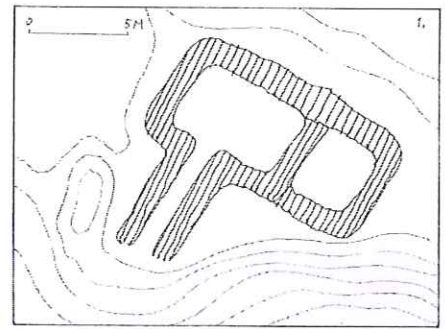
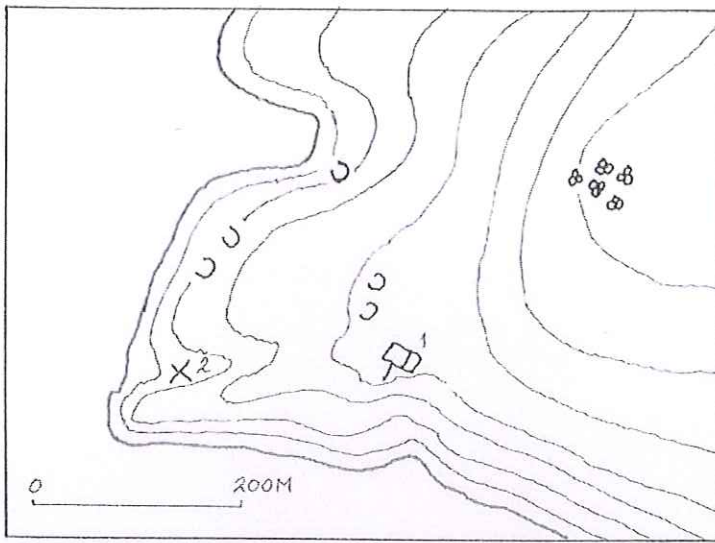
Kangillinnuaq, anlæg 3 og teltvolde set mod vest.

Kangillinnuaq, træsager på søens bund.

Kangillinnuaq 2, 59V1-I-x (GPS-position: 43°14'44''W, 59°59'03''N)

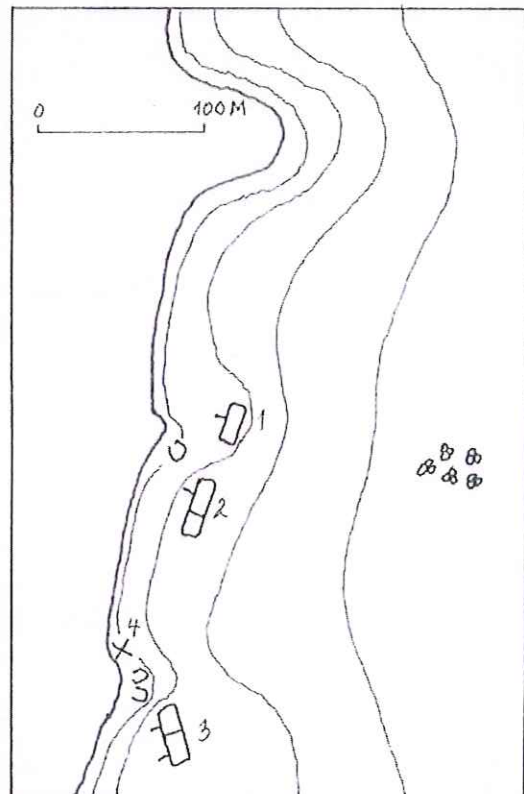
Lokaliteten ligger på et kuperet næs 1 kilometer sydøst for Kangillinnuaq 1 og består af et højtbeliggende 1700-tals to-rums fælleshus bevoget med frøgræsser, der indvendigt måler 3,5 x 10 meter og har en 6 meter lang husgang (1). Bag fælleshuset ses to teltvolde med kraftige vægge bevoget med revling, hvilket også karakteriserer de tre lavere beliggende teltvolde. Yderst på næsset ses et sæt velbevarede konebådsstøtter og et depot (2).

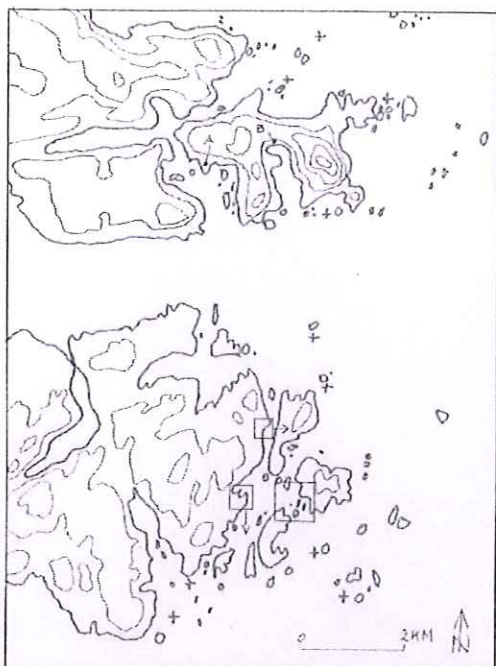

Kangillinnguaq 2 og anlæg 1

Qipingajaaq, 6001-III-3 (GPS-position: 43°08'57''W, 60°00'17''N)

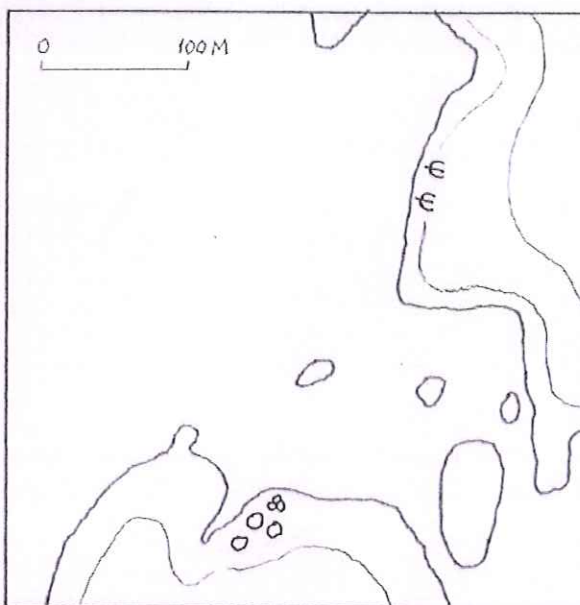
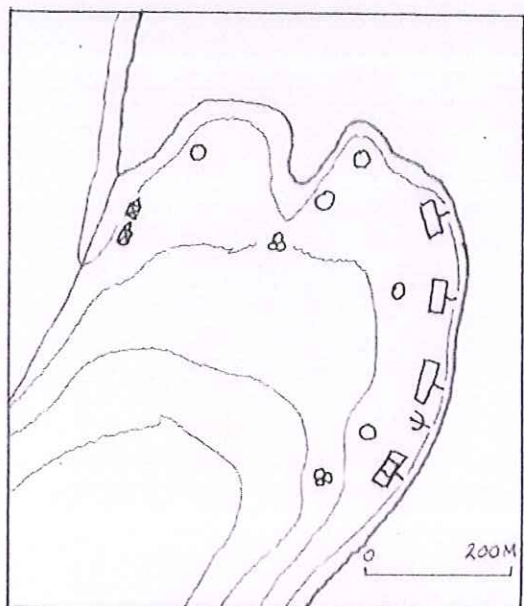
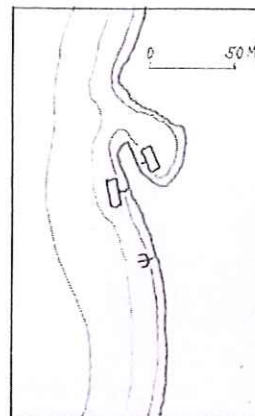
Lokaliteten ligger på vestsiden af øen med samme navn. Pladsens boligtomter, der ligger 10-15 meter over sundets vandspejl, udgøres af et 6 x 3 meter 1800-tals fælleshus med frøgræsbevoksede vægge bevaret i op til 1,25 meters højde (1). Et højere beliggende 16 x 3,5 meter 1700-tals to-rums fælleshus, hvis nordligste og yngste rum er 8 meter langt og bevokset med frøgræsser, mens det sydligste og ældste rum er 7 meter langt og bevokset med revling (2). Længst mod syd på pladsen ses et 12 x 3,5 meter 1700-tals fælleshus, som er delt i to boligrum med separate husgange (3). Tre teltvolde ses langs kysten, hvor der også fandtes et tilgroet, flisebelagt areal med stumper af afskåret skind og bearbejdet træ (4). I terrænet over pladsen ses fem store kammergrave.

Aluk A: Tre nyere teltringe
Aluk B: Nyere teltfundament

Nunato

Aluk, 60Ø1-III-5 (ingen GPS-position)

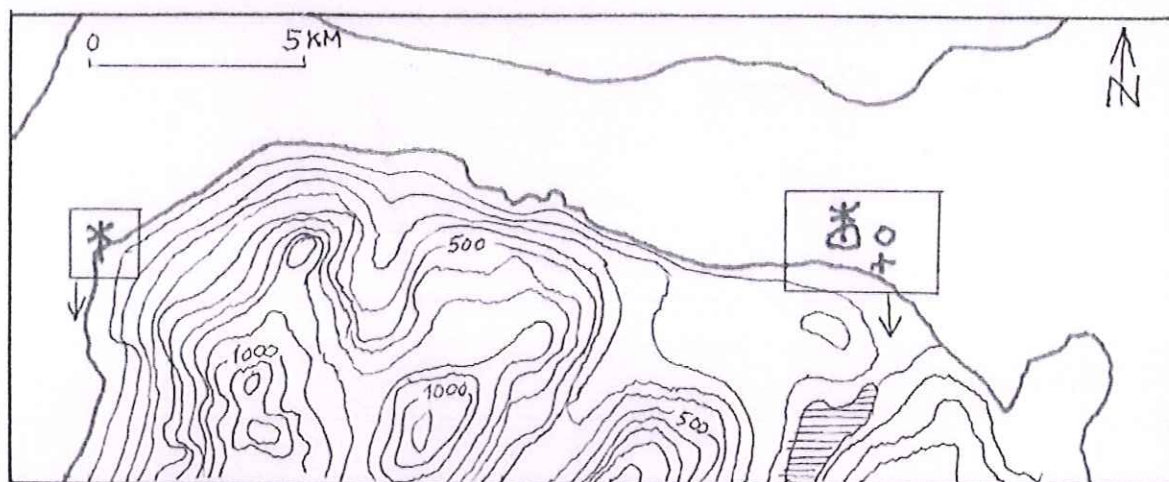
I den laguneformede vig på øens sydside fandtes resterne af et nyere teltfundament (B), og på et næs på øens vestside ses tre nyere teltringe (A). På Nunato syd for Aluk ligger en større bosættelse fordelt på tre pladser. Den sydligste bosættelse på Nunato består af fire større 1700-tals fælleshuse anlagt på den stejle klippekyst ud mod sundet, hvor der i det sydligste er opført en fangsthytte. De andre anlæg på den store, frodigt græsbevoksede plads er mindst fem teltringe, to grave, et skydeskjul og længst mod vest nær vandløbet er opført to fangsthytter. Den nordligste bosættelse på Nunato består af to større 1700-tals fælleshuse på hver side af en lille vig samt et skydeskjul. På øerne øst for Nunato ses tre teltringe, en grav og to skydeskjul.

Fra lagunen på
Aluk set mod
syd.

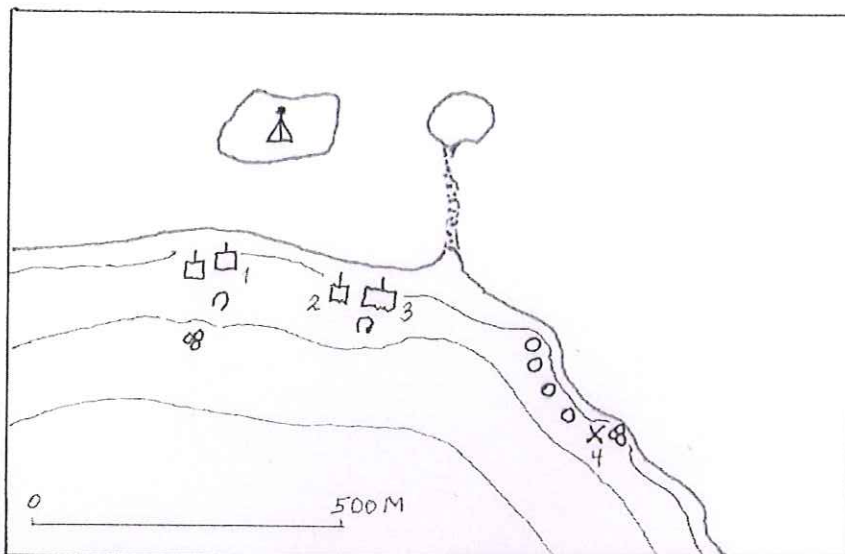
Nuuk, 60V2-II-9 (GPS-position: 44°10'07''W, 60°13'53''N)

Lokaliteten ligger på et kilometer langt og meget smalt næs. I en lavning syd for den forladte bygd (fra 1854 til ca. 1950) ses fundamentet af en lille kvadratisk,stensat bygning bevokset med pil, hvis oprindelse kunne være norrøn. Længere mod syd på næsset opsamledes en mikroflække og en flækkeblok af bjergkrystal af Dorsetoprindelse.

Illusaatissat

Umiassat

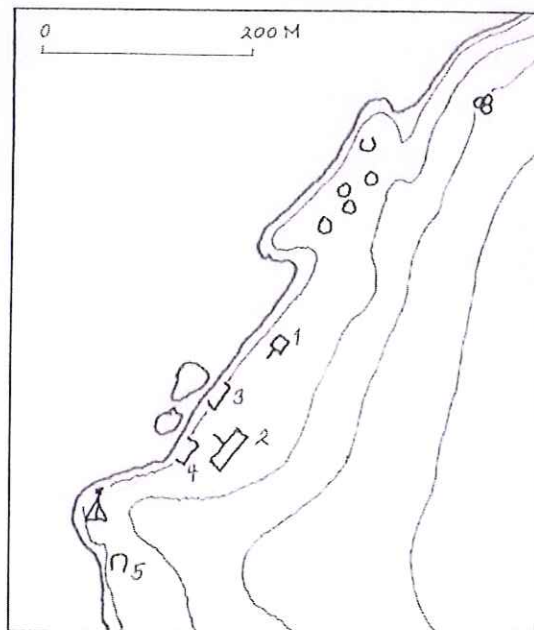
Umiassat, 60V2-II-16 (GPS-position: 44°19'17''W, 60°07'29''N)

Lokaliteten ligger på nordsiden af Pamialluk øen over for Aappilattoq og udgøres af fire vinterhuse anlagt i to grupper ca. 70 meter fra hinanden. Vestligst på pladsen ses to ældre vinterhuse bevokset med pil og revling (1) og bagved en teltvold samt længere oppe i terrænet en grav. Længere mod øst ses et mindre vinterhus (2) og et 1800-tals

fælleshus bevokset med marehalm (3) og bagved en teltvold. Østligst ses fire teltringe samt en grav. Bag graven og nær erosionskrænten opsamledes afslag af bjergkrystal og basalt samt en opskærpet skraber af bjergkrystal af Dorsetoprindelse (4).

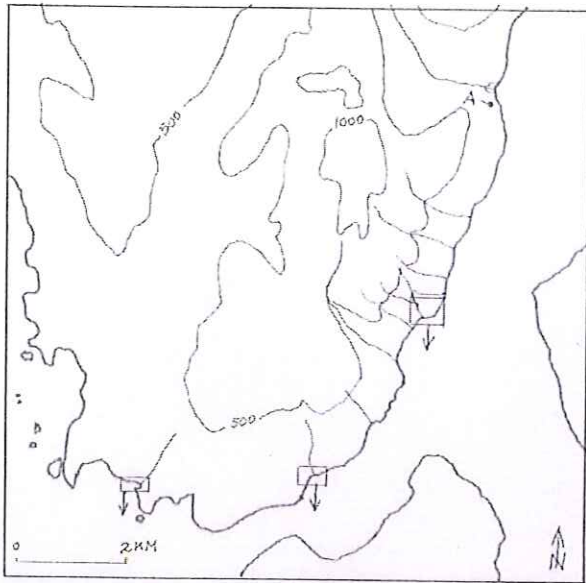
Illusaatissat, 60V2-II-18 (GPS-position: 44°26'57''W, 60°07'37''N)

Lokaliteten ligger nær den nordvestligste pynt af Pamialluk øen. Boligerne på pladsen består af tomten efter et ældre, revlingsbevokset og nedgravet 1600-tals hus, hvis indre måler 2 x 2,5 meter og har en 2 meter lang husgang (1), et 1700-tals fælleshus, hvis indre måler 3 x 5,5 meter, med 75 cm høje, græsbevoksede vægrester og en 4 meter lang husgang med bevarede overliggere (2), en 5 meter lang bevaret, marehalmbevokset bagvæg af et oprindeligt fælleshus (3), og en 6 meter lang bevaret, marehalmbevokset bagvæg af et oprindeligt fælleshus (4). Syd for sømærket ses en meget solidt opført teltvold med et lille indgangsparti (5), og nord for pladsen ses fire teltringe, en teltvold samt en grav. På stranden opsamledes et afslag af grå skifer.

Uden navn, 60V2-II-x (GPS-position: 44°xx'xx''W, 60°02'45''N)

Lokaliteten ligger syd for et større delta midtvejs på vestsiden af Torsukkatak. Under en meget stor, nedfalden klippeblok er dannet et hulrum på ca. 5 x 7 meter, hvor et par grave er anlagt (A). Foran hulen, som giver ly for blæsten gennem sundet, ses puder af græs. Et par opsamlede genstande – et stykke dansk bøsseflint og et afslag af kvarts – dokumenterer brug af hulen gennem meget lange perioder.

A: uden navn, hule under klippe

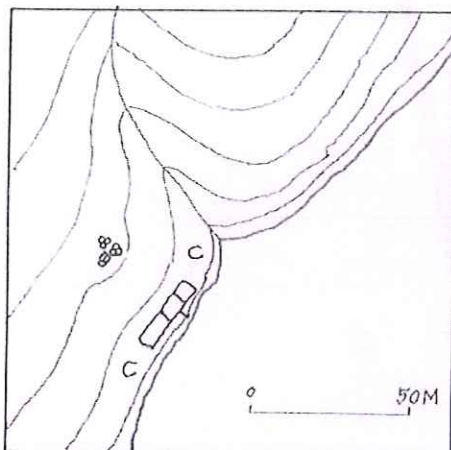
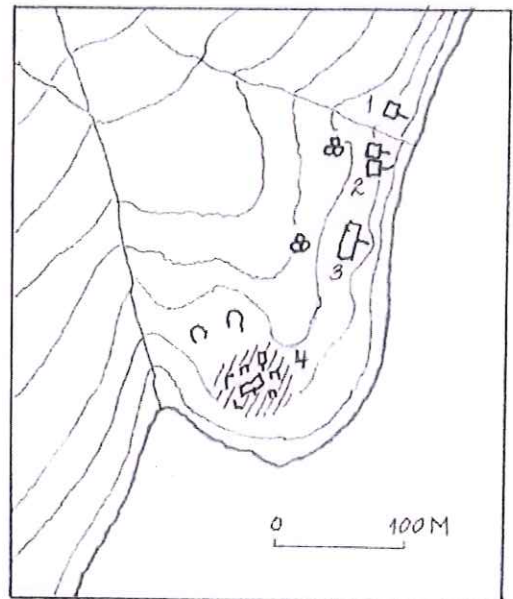
Ujarasussuit

Kuuaqqat

Uden navn

Ujarasussuit, 60V2-II-31 (GPS-position: 44°31'55''W, 60°01'29''N)

Lokaliteten, som 1858 er nævnt i kilderne, ligger på et næs på vestsiden af Torsukkatak. Pladsens ældre tomter ligger et par hundrede meter nord for den forladte bygd, der neden for en blokmark fremstår som en større klynge på mindst seks kolonitidstomter tæt bevokset med marehalm omkring et ældre fælleshus (4), og udgøres af tomterne af tre nedgravede, let afrundede, græs- og pilebevoksede 1600-tals huse, der hver måler ca. 3 x 3 meter indvendigt og med 2 meter lange husgange (1-2) samt et højere beliggende 17-1800-tals fælleshus, der indvendigt måler 9 x 4 meter og har op til 2 meter høje, græsbevoksede vægrester (3). Nord for den forladte bygd ses to teltvolde, og bag den ældre bebyggelse ligger to grave.

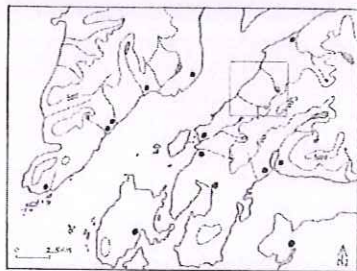
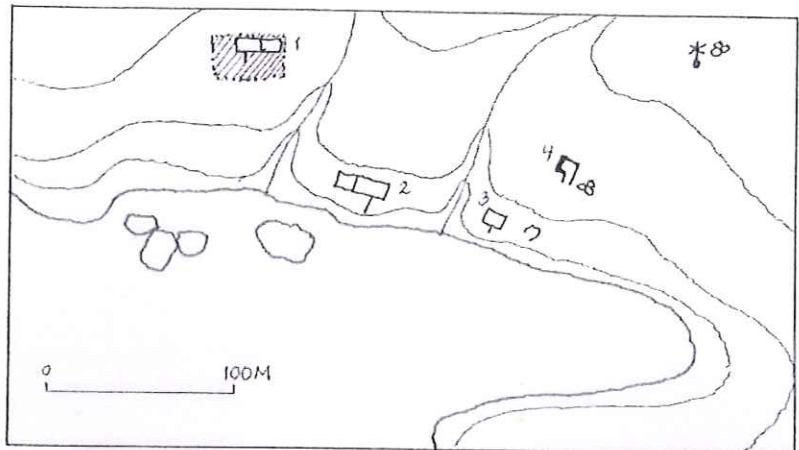
Kuuaqqat, 59V1-IV-14 (GPS-position: 44°35'00''W, 59°59'02''N)

Lokaliteten, som 1833 og 1850 er omtalt i kilderne, ligger ud til Qoornoq over for Nunarsuaq øen. Pladsens bebyggelse udgøres af et stort, sammenhængende, græsbevokset boligkompleks i forlængelse af et oprindeligt 1700-tals fælleshus, hvori der senere er anlagt et hus. Bebyggelsens samlede længde er ca. 25 meter med et stort møddingsareal uden for. På begge sider ses anlagt teltvolde, og længere oppe i terrænet ligger tre grave.

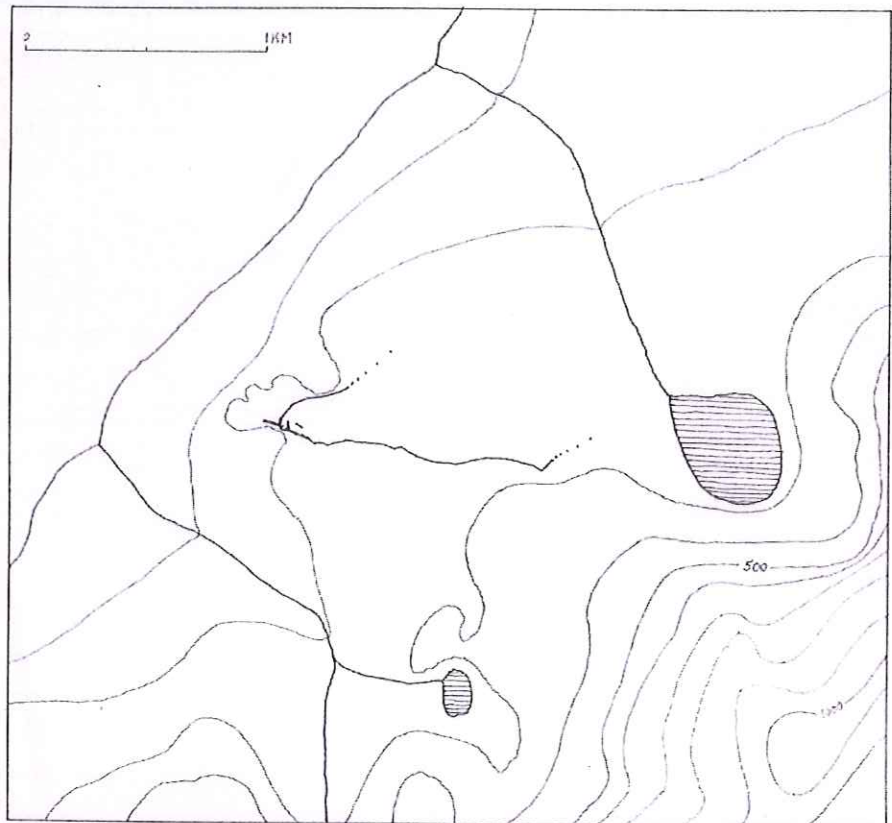

Uden navn, 59V1-IV-15 (GPS-position: 44°38'11''W, 59°58'57''N)

Lokaliteten, som er omtalt i kilderne 1835-38 og 1842, ligger et par kilometer syd for Frederiksdal og på en norrøn plads. På selve den norrøne boligtomt, hvis udstrækning er ca. 25 x 15 meter, er der i 1700-tallet anlagt et fælleshus, som senere er ombygget til en mindre bolig (1). Bevoksningen er græs, hvene og bynke. Nær kysten ses et græs- og marehalmbevokset 1700-tals fælleshus, hvis oprindelige indre mål har været 12 x 4 meter, men som senere er blevet ombygget (2). Øst herfor ses et mindre fælleshus fra kolonitiden på 5 x 4 meter (3) samt en teltvold. Bag dette ses en norrøn bygning (4) og en kammergrav. Hundrede meter længere mod nordøst er opført en varde og en kammergrav. Yderligere et par hundrede meter mod nordøst ligger en norrøn økonomibygning.

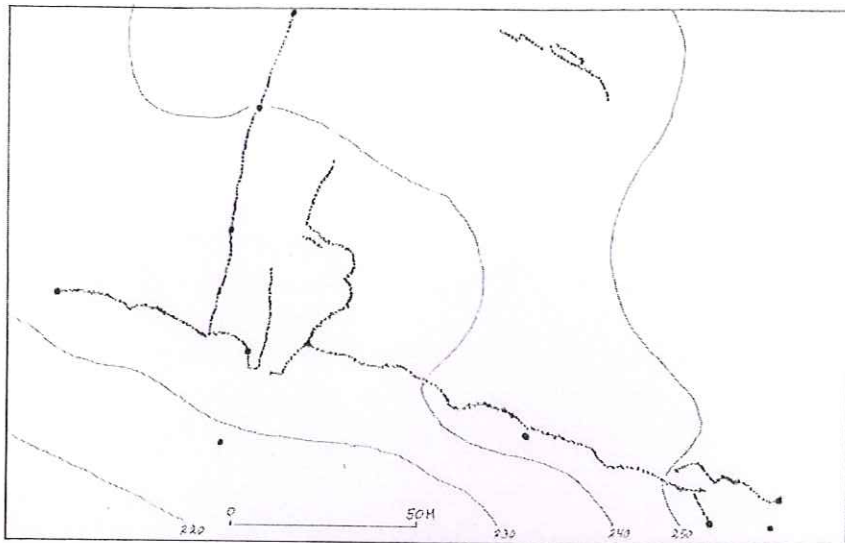
Oversigtskort med regionens kendte nordbogårde markeret med en sort prik.

Digets og varderækkernes placering i terrænet mellem de to elvløb.

Uden navn, 60V2-II-x (GPS-position målt i anlæggets åbning: 45°06'657''W, 60°14'573''N)

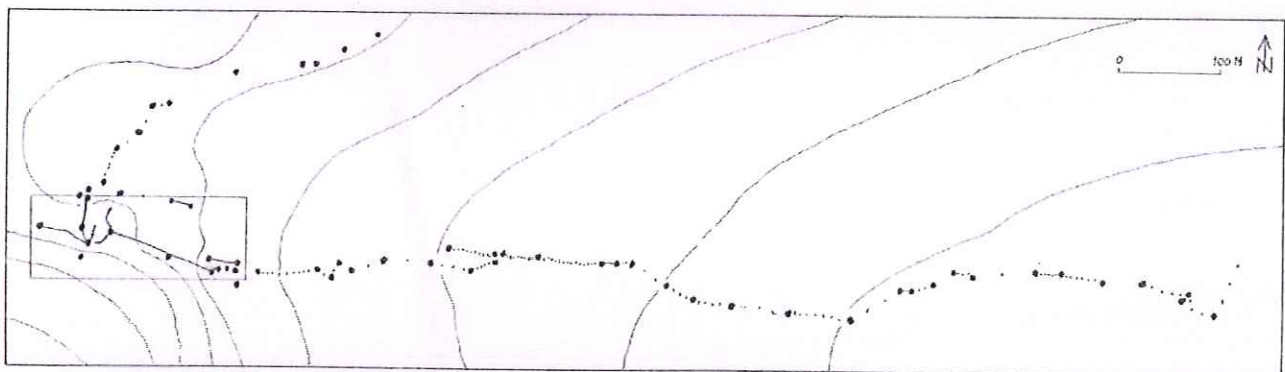
Lokaliteten er fjeldmarken neden for foden af fjeldet Tasiussarsup qaqqaa, hvor centeret af et større anlæg til brug for fåreindsamling befinder sig ca. 235 meter over fjordens vandspejl.

Selve anlægget består af to velkonstruerede diger, der samles i et par folde eller sluser. Digits frontlinie er mere end 200 meter lang og er opført i en sammenhængende række af sten i to til tre skifter eller som udfyldning mellem klipper. For digets ender ligger klippeblokke med små varder på toppen. Tilsvarende varder (markeret med sorte prikker) ses også flere steder langs diget. En åbning i diget ses, hvor de to sluser mødes.

Udsnit af diget set mod Kangeq på sydspidsen af Sermersooq.

Digerne (indenfor den lille firkant) fortsætter i to varderækker, hvoraf den ene forløber parallelt med kysten i nordøstlig retning over knap en halv kilometer, mens den anden kan følges mod øst over en strækning på mere end en kilometer indtil fjeldsidens ur. Varderækkerne består af ca. 150

enkelte varder i forskellige størrelser. Bevoksningen består af sort skorpelav på sten, hvorimellem der vokser pil, birk, revling og mosebølle.

Landgang fra Sonja på nordsiden af Thomsens Ø.

Thomsens Ø, 60V2-III-x (GPS-position: 45°11'959''W, 60°12'956''N)

Lokaliteten ligger på nordsiden af Thomsens Ø nordvest for pladsen med ældre og nyere fangsthytter. På selve lokaliteten er der imidlertid ingen anlæg er påvist. Her blev der i en vig med rullesten opsamlet et stort afslag af et lysbrunt, kvartsitlignende materiale af uvis kulturel oprindelse men formentlig palæoeskimoisk.

V. SAMMENFATNING

Sommerens besigtigelser fandt primært sted langs konebådsruten, som gik nord om Eggers Ø. Sammenholdt med tidligere omtalte registreringer i Kap Farvel regionen (Raahauge et al. 2002, 2003) er det nu muligt at danne sig et mere fuldstændigt billede af den samlede neo-eskimoiske bebyggelse.

Der blev ikke påvist anlæg fra den tidligste Thulekultur, som eksempelvis vinterhuse med indvendig køkkenniche, og der fandtes ingen qassi, mandshuse, som optræder på andre pladser i regionen. Derimod blev der på adskillige lokaliteter dokumenteret palæoeskimoisk tilstedeværelse.

En samlet oversigt fremgår af følgende liste:

	vinterhus		telt	depot	grav	varde	bådstøtter	skydeskjul	hytte	andet	palæo.	
	tidlig	fælles	koloni									
<i>Langs konebådsruten</i>												
Utoqqarmiut, 59V1-IV-5	-	1	1	4	-	1	-	-	-	1	x	
Uden navn, 59V1-IV-x	1	1	2	2	1	-	-	-	-	1	-	
Uukkat, 59V1-IV-7	1	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	
Illorsuatsiaat, 59V1-IV-2	-	3	5	-	-	35	-	-	-	1	x	
Akuliaruseq, 59V1-I-25	-	1	2	4	-	-	-	-	-	1	-	
Kuummiut, 59V1-I-17	1	-	4	1	-	10	-	-	-	-	x	
Saqqarmiut, 60Ø1-III-4	-	1	5	3	-	11	-	-	1	-	-	
Itilleq, 59V1-I-14	-	-	16	4	-	9	-	-	-	-	x	
Qeqertasussuk, 59V1-I-13	1	-	3	-	-	1	-	-	-	-	-	
Tinuteqisaaq, 59V1-I-12	1	-	5	1	-	10	-	1	-	-	-	
Illukoq, 59V1-I-15	1	2	1	1	1	5	-	-	-	-	-	
Uummannaq 1, 59V1-I-11	1	2	1	2	1	-	-	-	-	1	-	
Uummannaq 2, 59V1-I-10	3	1	-	4	-	7	-	-	-	1	-	
Sanningasoq, 59V1-I-9	-	2	1	4	-	1	-	-	1	-	x	
Qernertoq, 59V1-I-6	-	1	5	1	-	1	1	1	-	-	x	
Qipisaqqoq, 60Ø1-III-1	-	1	2	4	-	1	-	-	-	1	x	
Uden navn, 60Ø1-III-x	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	
Uden navn, 60Ø1-III-x	2	2	-	4	1	1	-	-	-	-	x	
Uden navn, 59V1-I-x	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	
Kangillinnuaq 1, 59V1-I-1	-	2	-	4	-	2	-	-	-	1	x	
Kangillinnuaq 2, 59V1-I-x	-	1	-	5	1	5	-	1	-	-	-	
Qipingajaaq, 60Ø1-III-3	-	5	-	3	-	5	-	-	-	1	-	
Aluk, 60Ø1-III-5	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	
Nunato, 60Ø1-III-xyz	-	6	-	8	-	3	-	-	4	3	-	
	12	32	55	66	5	109	1	3	5	6	8	9

Uden for ruten

Nuuk, 60V2-II-9	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	1	x
Umiassat, 60V2-II-16	2	1	1	6	-	2	-	-	-	-	-	x
Illusaatissat, 60V2-II-18	1	3	-	6	-	1	-	-	-	-	-	x
Uden navn, 60V2-II-x	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	1	x
Ujarasussuit, 60V2-II-31	3	2	6	2	-	2	-	-	-	-	-	-
Kuuaqqat, 59V1-IV-14	-	1	1	2	-	3	-	-	-	-	-	-
<u>Uden navn, 59V1-IV-15</u>	-	3	2	1	-	2	1	-	-	-	3	-
	6	10	10	17	0	12	1	0	0	0	5	4

Nord for Nanortalik

Uden navn, 60V2-II-x	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
<u>Thomsens Ø, 60V2-III-x</u>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	x
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
I alt	18	42	65	83	5	121	2	3	5	6	14	14

På grund af ankomsten til Nuuk efter mørkets frembrud, var det ikke muligt at foretage yderligere iagttagelser på denne lokalitet. Lokaliteterne langs østsiden af Nunato og på øerne øst for, som blev iagttaget i forbindelse med et tidligere besøg (Gulløv 1999), er optalt samlet. Mængden af anlæg kunne tyde på, at det er her omkring, man skal søge det kendte Aluk marked. Området nord for selve Aluk blev dog ikke besøgt.

31. januar 2005, Hans Christian Gulløv

VI. HISTORISKE UNDERSØGELSER

Dette kapitel omhandler de undersøgelser, som Einar Lund Jensen foretog og deltog i forbindelse med sit ophold i Sydgrønland fra 30. juli til 25. august 2004. Første del af perioden (30. juli til 3. august) blev tilbragt i Qaqortoq og anden del (4. til 25. august) i Nanortalik og omegn, idet hovedformålet med sidste del af rejsen var en undersøgelsesrejse (12. til 20. august) til Kap Farvel området.

Det samlede ophold er et led i projektet "Nunap Isua. Landets Ende. Historie og erindring blandt østgrønlandske slægter i Sydgrønland". Projektet er finansieret af Carlsbergfondet og indgår som en del af Silas forskningsområde "Tunup Saqqaa", der omhandler kulturkontakterne mellem Øst- og Vestgrønland. Undersøgelsesrejsen var finansieret af midler fra museets forskningsprofessorat.

Kapitlets første afsnit indeholder gengivelse af samtaler med personer i Qaqortoq og Nanortalik omkring den østgrønlandske indvandring til Sydvestgrønland og indvandreteres efterkommere. Anden del omhandler undersøgelsesrejsen til Kap Farvel området med angivelse af rejsens formål, rute og nogle iagttagelser, refleksioner og resultater.

SAMTALER OG INTERVIEWS I QAQORTOQ OG NANORTALIK

En del af projektet "Nunap Isua. Landets Ende" omhandler de indvandrede østgrønlanderes efterkommere og deres erindringer om forfædrene. Denne del sigter på at undersøge i hvor høj grad erindringen om forfædrene stadig lever, og dermed om de er en del af den lokale historiebevidst. Desuden en vurdering af de ændringer, som overleveringerne under skiftende ideologiske indtryk måtte være undergået og deres betydning for nulevende personers følelse af identitet.

Den historiske kerne og de oplysninger, som den mundtlige overleveringer ofte indeholder, kan desuden give nyt stof eller inspiration til at se på det historiske kildemateriale med nye spørgsmål eller betragte dette fra andre vinkler.

Der var under det korte ophold i Qaqortoq ikke lagt op til systematiske eller på forhånd planlagte samtaler. Ideen var at benytte lejligheden til under opholdet - og når chancen bød sig - at tale med folk, der har oplysninger om de østgrønlandske indvandring og deres efterkommere.

I løbet af 1900-tallet er en del af de østgrønlandske indvandreteres efterkommere flyttet mod nord til bl.a. Qaqortoq og Nuuk. Opholdet i Qaqortoq dokumenterede dels, at der også blandt efterkommerne uden for Nanortalik distrikt findes erindringer om forfædrene og dels, at der blandt befolkningen er erindringer om folk, der er tilflyttet fra Kap Farvel distriktet. De sidste stammer dog formodentlig udelukkende fra 1900-tallet

Tove Søvendahl Petersen, 30. juli

(Samtalen fandt sted på Najaaraq Ittuk på vej fra Narsarsuaq til Itilleq ved Igaliku.)

TSP's mor, der er fra Igaliku, har fortalt, at da hun var barn, dvs. omkring 1930 (hun er født 1925) kom der folk til Igaliku fra egnene ved Kap Farvel. Der var megen nød og sult dernede, og familier i Igaliku havde indvilliget i at modtage disse folk. Initiativer var taget af den danske kolonibestyrer i Julianehåb for at modvirke den udbredte elendighed. Dette kan måske, ifølge TSP, være grunden til, at en del folk i og fra Igaliku har et udpræget østgrønlandsk udseende.

Dorthe Mortensen, 31. juli

(Samtalen fandt sted på Siniffik Inn, Qaqortoq)

DM's far hed Anton Adolfsen og var kateket. Han var fra Narsaq Kujalleq (i dag Narsarmijit), DM's mor var fra Illukasik. DM havde med sine forældre bl.a. boet i Akuliaruseq. Begge DM's forældre havde forfædre blandt uiarnerit, bl.a. Tiimmiartissaq. DM kunne en del historier, men ingen var direkte relateret til de østgrønlandske indvandrere.

Mariane Lund, 2. august

(Samtalen fandt sted på Utoqqarmiut Ajarsivasik (alderdomshjemmet))

ML er født i 1916 i Qassimiut men vokset op i Salliit. Hendes forældre syntes, at hun skulle hjemmefra for at se og lære nye ting, og som 15-årig kom hun til Qaqortoq og var bl.a. i huset hos skolelærerinden Sabro og hos Frederik Balles. Sidstnævnte familie tog hende med til Danmark, hvor hun opholdt sig under 2. Verdenskrig. Efter krigen vendte hun tilbage til Grønland og var bl.a. økonoma på alderdomshjemmet i Qaqortoq. Hun bor nu på det nye alderdomshjem Utoqqarmiut Ajarsivasik.

ML's far var Jens Lund og hendes bedstefar Isak Lund, der begge var opvokset og havde arbejdet i Nanortalik området, f.eks. i selve Nanortalik og i Itilleq. ML har ikke selv boet i Kap Farvel området, og hun har ikke familie blandt uiarnerit. Hun har sin viden og sine beretninger som en del af familiens historie, fortalt af faderen, fastre og bedstefaderen, som hun besøgte i Nanortalik. Hendes familie var venner med og havde et stort kendskab til de folk, der kom fra østkysten, og deres efterkommere. Hun ved ikke, om folks viden i almindelighed om indvandrerne er stor, da hun ikke snakker så meget med andre derom.

ML's bedstefar Isak Lund var i mange år overkateket i Nanortalik, hvor hans hus stadig findes i den gamle bydel, tæt ved museet, og er i dag vandrehjem. Han var også to gange (to overvintringer) i Itilleq som kateket. I de perioder kom der mange folk til og forbi øst fra for at handle, også folk fra Ammassalik. IL havde god kontakt med uiarnerit og folk fra Østgrønland, og de opsøgte ham altid, når de kom til Nanortalik. Det skete uanset hvilket tidspunkt, de kom til byen, f.eks. aften eller nat, hvorefter de var hos IL, fik mad og kaffe og gik så i gang med at handle, når handelen/butikken åbnede om morgenen.

Østgrønlænderne handlede spæk og skind fra sæler, som de havde fanget undervejs, og derfor tog turen ofte lang tid. De købte jernvarer, perler m.m. ML's faster har fortalt, at hun af en kvinde havde købt et smukt qasigiaq-skind, og da hun spurgte til prisen, havde kvinden sagt "qalimineq" (et stykke pyntebånd) og med hænderne angivet en størrelse på en lille halv meter. Dertil havde hun fået en skive brød. Under opholdet i Nanortalik boede de ankomne i telte eller lå under konebåden.

ML's far Jens Lund var uddannet i KGH som tømrer (og bødker?) og blev udstedsbestyrer. Med meget kort varsel blev han sendt til Itilleq. Ved ankomsten var vinduerne på udstedsbestyrerens bolig smadrede af isbjørne. Beboerne var på fangst, f.eks. på Kitsissut, og JL var alene i 14 dage, før de første returnerede. Først efter nogen tid kom Anton Assersen, Ernersiaq, (plejesøn hos Lund) til Itilleq med JL's gods. JL var i Itilleq senest i vinteren 1906. Han var senere i Salliit, Saarloq, Igaliku og Alluitsup Paa.

Familien levede ikke helt som den øvrige grønlandske befolkning. JL tog også meget på fangst, men f.eks. spiste de ikke råt kød. Desuden fik JL tilsendt varer fra Danmark, bl.a. hvidkål og kartofler. De skulle strække hele vinteren, og var medvirkende til, at familien havde en lidt anderledes kost.

Emilie Boassen var Isak Lunds plejedatter. På en tur omkring Itilleq ankom IL i konebåd til et sted, hvor en gruppe østgrønlandere havde lagt til (umiaqarfik). De hørte nogle lyde, som de først troede var lyde fra måger, og først noget senere gik det op for dem, at det var barnegråd. De fandt da en pige nede ved stranden. Hun var alene, var i usle klæder og havde kun en smule mad. Hun spiste af et næsten helt afgnavet sælribben. Hun var meget forskræmt, og det varede flere dage, før hun sagde noget. IL tog pigen til sig, og hun flyttede først fra familien, da hun blev gift.

Pigens navn var Kassiva. Hun blev døbt Emilie og senere gift Boassen. Men hun blev altid kaldt ved det oprindelige navn. Kassiva fortalte, ifølge ML's ældste faster (atsa angajulleq unikkaartarpoq), at hendes mor havde fortalt hende, at hun blev født den dag konebåden med flag ankom til deres bosted. (Det må være Gustav Holm i 1884). Kassiva fik sønnerne Salo, Johannes og Egede og en datter, der blev kaldt "Pinnii", og som boede i Narsarmijit. Hun tog senere med Salo, der var kateket, til Ammassalik området. Salo og Johannes, der kom til området senere, berettede via breve til Jens Lund om forholdene dér, og om hvordan det gik med familien. (Johannes slog sig ned i Kuummiut, hvor hans efterkommere nu bor).

Da ML havde talt sig varm, kom hun også ind på bjørnehistorier:

- Mange bjørne passerede forbi Itilleq på deres vandringer.
- Før 1900 havde fangerne i Itilleq ikke rifler, og når de havde set en bjørn i nærheden af bopladsen kom de ofte hen til IL og sagde, at han skulle komme og dræbe bjørnen.
- En søndag var mændene på fangst, og de fleste kvinder var til gudstjeneste, der foregik i kateketens stue, da der ikke var noget kirkekapel på stedet. Pludselig kom to kvinder ind, de havde set en bjørn og ville have IL til at komme og skyde den. IL tøvede - han var jo midt i gudstjenesten - og kunne han sådan bare løbe midt i den? Han endte med at spørge de tilstedeværende kvinder, hvad de syntes. De var ikke i tvivl: han skulle tage af sted og skyde bjørnen, så kunne de fortsætte gudstjenesten bagefter. Og derved blev det!
- En bjørn kom hen til et tørvehus, der - som det var normalt dengang - havde vinduer, der gik helt ned til jorden. Bjørnen stak hoved og overkrop gennem vinduet. Inden for var en gammel kone i færd med at koge sælkød. Hun stillede resolut gryden hen til bjørnen, løb ud af døren og hentede IL. Han skød bjørnen, der derefter trimlede død ned i huset.
- En dag kom nogle kvinder ilende og berettede, at de havde set en bjørn. IL og et større følge fulgte med dem hen til stedet, hvor den skulle være, men IL kunne ikke få øje på nogen bjørn. Kvinderne insisterede og pegede, hvorefter ningiu (ML's bedstemor) udbrød: "Men det er jo mit bjørneskind!" De gik op og fandt et skind, som ningiu havde hængt til tørre, men som nu var blæst væk og havde slynget sig rundt om en sten.
- Jens Lund og Josva Kleist var i perioder drenge sammen i Itilleq, og de var nogle gange med, når der blev skudt bjørn. IL havde et gevær, hvor den forreste del af løbet var sprængt i stykker og savet af. Josva fik lov at købe det for 25 øre (kr.), som skulle tjenes ind ved at fange sæler og sælge skind og spæk. En dag blev IL "kaldt ud" for at skyde en bjørn, der var såret. Drengene var med og fik lov at skyde bjørnen. Da Josva lagde an, blev Jens vred og udbrød: "Du kan da ikke skyde en bjørn med et gevær, du ikke har betalt endnu!" Josva skyldte nemlig stadig for geværet. Det endte med, at drengene kom i slagsmål, indtil IL skilte dem ad med ordene: "I kan godt holde op, det er for sent. Bjørnen er død!"
- En gammel fanger sagde til IL: "Aallaasimik nannunnavianngilatit!" (du kan ikke fange isbjørn med gevær). Da IL derefter skød en bjørn, sendte han bud efter den gamle, viste ham bjørnen og sagde: "Der er min bjørn, skudt med gevær!" Så havde den anden ikke flere kommentarer.

Befolkningen i det sydligste Grønland var ikke så glade for at spise landdyr, f.eks. hare og rype, de foretrak sæler m.m. (imarmiut). Landdyr skulle helst dyppes godt i iginneq (gammelt tran). Lund og familien spiste derimod gerne ryper m.m., jvf. den tidligere omtale af kosten.

ML anvendte udtrykkene “qavanngarnitsat” og “nalusut” om østgrønlønderne; det sidste udtryk i forbindelse med en begivenhed, hvor østgrønlønderne var ankommet (til ?), og missionærer havde fået besked herom med ordene: “Nalusut tikipput!”.

Aallaarutaat besøgte også IL, og ML havde selv mødt ham og hørt ham fortælle. Hun husker ikke tydeligt hans fortællinger men mener, at han fortalte, at han oprindeligt var tøvende på grund af sine hjælpeånder, men at han blev “overtalt” til at blive kristnet ved et syn eller lignende “pavangga” og derefter besluttede sig.

Henrik Lund var ML’s farbror. Da HL var i Ammassalik, kom to kvinder ind til dem og fik mad. Da den ene rakte sin brugte tallerken til Malene Lund, HL’s kone, sagde hun som tak: “Panerimaardulid!” (du bliver/din hud bliver tør = du bliver gammel/får et langt liv). (Malene Lund blev over 100 år og var i mange år Grønlands ældste indbygger).

Kaarale Andreassen boede en tid hos Isak Lund efter sin tid på Ilinniarfissuaq.

Udtrykket “Inngavaat” betyder: de rejser fra hende, forlader hende. (Som med Emilie Boassen / Kassiva).

Om betydningen af Illoqqortoormiut har Johan Petersen fortalt: Ved oprettelsen af kolonien byggede man et stort hus med beboelse til to familier (et dobbelthus). Det var et “illoqqortoog” (et stort hus). Den ene halvdel var beboet af bestyreren, den anden af missionæren.

Om noorliit (herrnhuter) (ved Alluitsoq): Et ungt par ved en af bopladserne skulle giftes, og det skulle finde sted i Alluitsoq (Lichtenau). Manden sagde til sin kæreste, at hun skulle rejse i forvejen og vente på ham der. Han ville først tage på fangst (fangsttur?). Efter en tid kom han til Alluitsoq. Det var en søndag, og da han lagde til land, gik kirkedørene op, og ud trådte hans kæreste med en anden mand. Hun var i mellemtiden blevet forelsket i denne mand og var netop blevet gift med ham. Begivenheden fortælles bl.a. for at vise, hvad herrnhuterne tillod (altså noget om moralen i “den anden menighed”).

Katrine og Henrik Kielsen, 9. august

(samtalet fandt sted hos Katrine og Henrik Kielsen, Nanortalik)

Katrine og Henrik Kielsen er meget interesserede i den østgrønlandske indvandrings historie og var i 2001 initiativtagerne til markeringen af 100-årsdagen for døben af de sidst indvandrede østgrønløndere.

Begge er efterkommere af uiarnerit. Henriks oldefar var Maakasak, døbt Adam Poulsen, en bror til Aallaarutaat, og således med i gruppen af de sidst indvandrede i 1900. Henrik ligger inde med en lang række historier og oplysninger, af hvilke nogle kan dokumenteres via historiske kilder og føres tilbage til 1800-tallet eller begyndelsen af 1900-tallet. Der er som i så mange andre tilfælde ofte tale om historier, der er knyttet til de direkte forfædre, og dermed de historier, der er overleveret og fortalt i familien. Via Aallaarutaat er en del af denne families historier almindeligt kendte og udgør således en del af den kollektive erindring i området, der også kan høres eller læses i andre sammenhænge. Jeg har ved tidligere lejligheder talt med Katrine og Henrik og fået informationer fra dem. (Jensen 2002a, 2004). Her gengives nye oplysninger.

Vedrørende beretningen om Aallaarutaats syn sagde HK, at deres (dvs. familiens) historie var anderledes end f.eks. de historier, der er offentliggjort af Mâliâraq Vebæk (Vebæk 2001) Om Kristen Poulsens bog "Angakkoq Papik" (Poulsen 1975) sagde han, at den var fyldt med mange fejl og derfor ikke troværdig.

Ifølge familiens overlevering fik Aallaarutaat sit syn ved en ø ud for enten Kangerlussuatsiaq eller Ikerasassuaq (Elaap Qeqertaa). Jesus viste sig i skikkelse af et almindeligt menneske, dvs. uden hvid kofte og strålelys, iført sælskindstøj, men dog svævende over jorden, og Aallaarutaat spurgte ham, om han kunne se, hvordan issituationen så ud. Personen, Jesus, opfordrede ham til at tage ham til sig som toornaq, men Aallaarutaat var ikke umiddelbart interesseret. Han havde hjælpeånder nok! På et tidspunkt kom Aallaarutaats hjælpeånder til stede, men personen/Jesus havde en sådan udstråling, at de blot forsvandt/blev til intet. Det overbeviste Aallaarutaat om, at han måtte følge Jesu råd.

HK har en række historier, hvoraf nogle har et kraftigt religiøst skær og blandes med egne åndelige oplevelser. HK og KK har desuden nogle bånd med ældre eller gamle menneskers fortællinger. Jeg understregede, at mit udgangspunkt er det skriftlige kildemateriale, og hvad dette kunne fortælle om det historiske forløb, men at jeg selvfølgelig derudover også kan bruge oplysninger fra det mundtligt overleverede materiale. Hvis der skal gøres mere ud af de mundtlige overleveringer, bør det videreføres som et projekt for sig med fokus på erindringerne og aspekter i forbindelse med disse (dvs. mundtlig fortælletradition, overlevering af erindringer m.m.).

At historierne indeholder dokumenterbare oplysninger viser følgende, fortalt af HK: På østkysten var tre søskende. Deres far var død, og moderen var bange for, at de skulle dø af sult eller blive sat ud. Hun lagde dem derfor alle tre (samt et spædbarn) i en stengrav og dækkede dem til med sten. En mand ved navn Issiavik fik imidlertid medlidenhed med dem, fjernede stenene og tog de tre til sig, for senere at sende dem med en konebåd, der skulle til Pamialluk for at handle. De blev afleveret til missionærerne, som man vidste ville tage sig af dem. De tre blev ifølge overleveringen døbt Amalie, Henrik og Abel.

NB 1: Disse tre er indført i Frederiksdal Kirkebog i 1893, numrene 1701, 1702 og 1703. De er døbt Amalia, Heinrich og Abel, deres oprindelige navne var Perkingitsoq, Ugnusôq og Talangu. Der er ingen oplysninger om moderen.

NB 2: I Johannes Hansens liste fra 1884 anføres, at Issiavik bor i Timmiarmiut sammen med sin kone Narvalineq og tre børn. I samme liste over beboerne i Illuluarsuk optræder parret Napasertalik og Tukútungâk og deres børn Perkingitsek og Usûsôk på henholdsvis 10 og 8 år. Det tredje barn er ifølge kirkebogen født 1884, men altså efter at JH og de øvrige medlemmer af Konebådsekspeditionen er fortsat mod Ammassalik.

NB 3: Issiavik findes ikke i kirkebogen - i hvert fald ikke under dette navn. Af Meldorf (1901) fremgår, at en person, der i ministerialbogen er opført som K'igssápât, også har navnet Issiavik (Igsviavik). Vedkommende, en pige, er født i 1898. I så fald kan den førstnævnte Issiavik i mellemtiden være død, og pigen opkaldt efter ham.

NB 4: De tre børn var ved dåben i 1893 henholdsvis 19, 14 og 9 år gamle. Uanset at begivenheden kan være sket nogle år forinden, er det nogle store børn at dække til med sten, og under alle omstændigheder må de vel være sendt til vestkysten i hvert fald nogle år efter, at de er blevet reddet af Issiavik.

NB 5: I mandtalslisten for Frederiksdal missionariat for året 1896 er de tre anført som nr. 143, 267 og 297. De bor nu spredt i distriktet, og Amalia er blevet gift og har fået et barn.

NB 6: Af Frederiksdal Kirkebog fremgår det, at en del kvinder og børn bl.a. sidst i århundredet er døbt i meget små grupper, i nogle tilfælde alene. Det kan tyde på, at det ikke har været ualmindeligt at medbringe og efterlade forældreløse børn - eventuelt faderløse børn og enker - i Vestgrønland, for at de på denne måde kunne redde livet på samme måde, som det fremgår af HK's beretning.

UNDERSØGELSESTUR TIL KAP FARVEL DISTRIKTET

Formål

Rejsen fandt sted 12.-20. august og havde flere formål: dels forsøg på at finde nye pladser, hvor palæoeskimoer (Saqqaq og Dorset) har været, og dermed dokumentere udbredelse af disse kulturer i det sydligste Grønland. Dels en rekognoscering og fotodokumentation af så mange som muligt af de bopladser, som de indvandrede østgrønlændere boede på i 1800-tallet. Kun denne sidste del af dokumentationen vil blive behandlet her.

Rejserute

Rejsen blev kaldt "i konebådens kølvand", og den planlagte rute fulgte da også i det væsentligste den vej, som konebåde i datiden benyttede på turen tilbage til østkysten efter endt ophold ved handelsstationen: fra Pamialluk gennem sundene nord om Eggers Ø, gennem Qernertup Kangia og Aqajaqqip Imaa. Derfra videre til Aluk, der var denne rejses endemål. Derudover var der lejlighed til at rekognoscere på en del andre bopladser uden for denne rute men kendt fra folketællingerne og herrnhuternes mandstallister, så blot enkelte bopladser beliggende dels i Ilua fjorden og dels i den vestligste del af distriktet omkring selve Friedrichsthal ikke blev besøgt.

Rejsen var begunstiget af godt vejr, og kun en enkelt gang måtte vi afvige fra planen og i kortere tid søge læ for en kraftig kuling.

I det følgende angives for hver dag de bopladser og andre lokaliteter, hvor der blev foretaget landgang med henblik på rekognoscering. Nummereringen af de enkelte lokaliteter henviser til kortet over området, hvori også rejseruten er indlagt. Med * er markeret de lokaliteter, hvor det ud fra historiske kilder vides, at der i kortere eller længere tid i løbet i perioden 1824-1800 har boet medlemmer af herrnhuternes menighed under Friedrichsthal, med andre ord indvandrede og døbte østgrønlændere.

Torsdag 12. august. Afgang fra Nanortalik. Besøg på: 1. *Kuummiut (Pamialluk Ø), 2. *Pamialluk og 3. *Utoqqarmiut.

Fredag 13. august. Besøg på: 2. *Pamialluk, 4. *Uukkat, 5. *Illorsuatsiaat, 6. Akuliaruseq, 7. *Kuummiut (Eggers Ø) og 8. *Itilleq.

Lørdag 14. august. Besøg på: 9. Sanningasooq, 10. Uummanaaq, 11. *Tiniteqisaaq, 12. *Qeqertasussuk og 13. *Aappilattoq.

Søndag 15. august. Besøg på: 14. Umiassat (* NB: ikke nævnt i skriftlige kilder, men bolig fra sandsynligvis 1800-tallet), 15. Niaqornaq, 16. *Anorliuitsoq og 13. *Aappilattoq.

Mandag 16. august. Besøg på: 17. *Saqqarmiut, 18. Sammisooq, 19. *Qernertoq og 20. Amitsuarsuk (i bugt vest for fjordens munding).

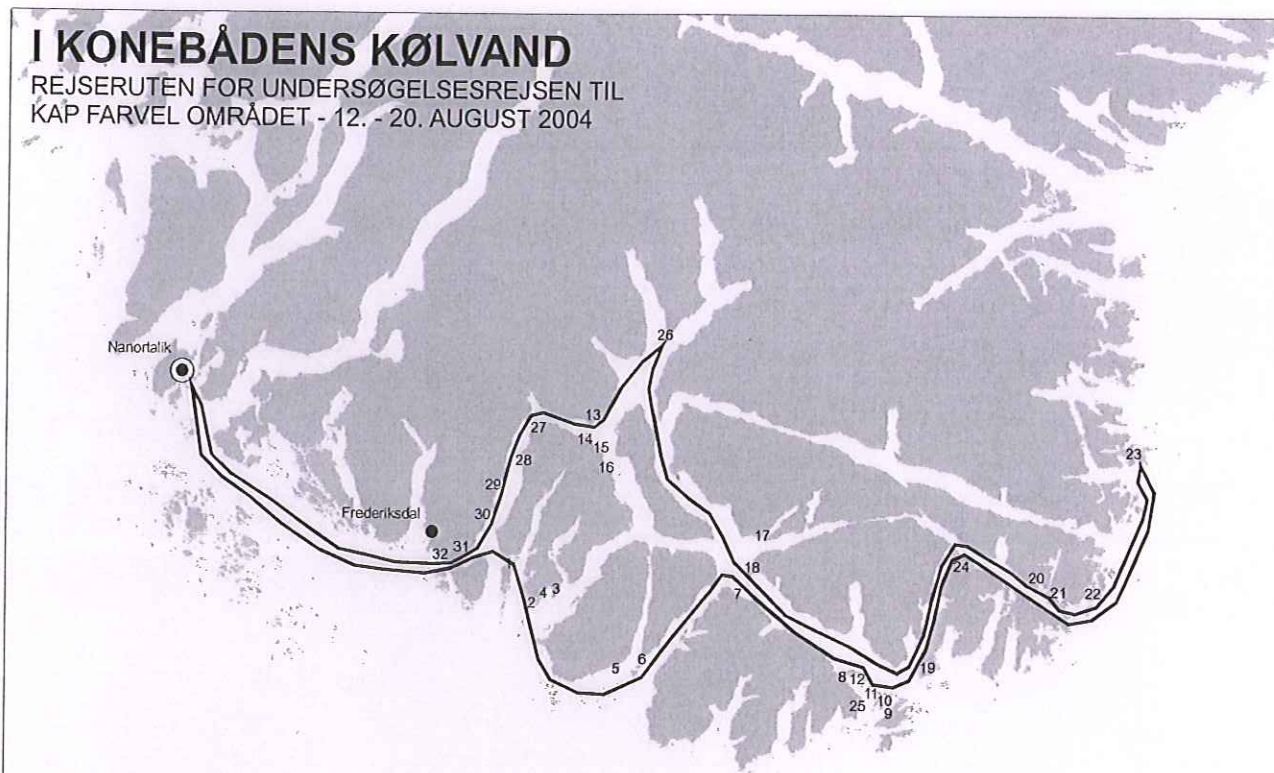
Tirsdag 17. august. Besøg på: 21. Kangillinnguaq, 22. Qipingajaaq og 23. Aluk.

Onsdag 18. august. Besøg på: 21. Kangillinnguaq, 24. Qipisaqqooq og 8. *Itilleq.

Torsdag 19. august. Besøg på: 25. *Illukoq, 26. *Nuuk og 13. *Aappilattoq.

Fredag 20. august. Besøg på: 27. Illusaatissat, 28. *Illussat, 29. (unavngivet) stor klippeblok med hule, nord for Ujarasussuit, 30. *Ujarasussuit, 31. *Kuuaqqat og 32. (unavngivet) syd for Nuussuaq/tidligere loranstation. Ankomst Nanortalik.

Kort med lokaliteter og indlagt rejserute

Iagttagelser og resultater

Formålet med rejsen var bl.a. at foretage fotodokumentation fra de enkelte bopladser. Fotos findes på en CD-rom, se i øvrigt fotoliste kapitel IX.

Derudover gav rekognosceringens iagttagelser og resultater anledning til overvejelser så som:

- Der har været flere bopladser i perioden 1824-1900 end mit materiale, nemlig folketællingerne og herrnhuternes mandtalslister, angiver, således Illukoq og Ujarasussuit i Torsukattak. Disse er angivet hos Mathiassen & Holtved (1936) og Ove Bak (1968ff), der til gengæld ikke nævner f.eks. Kuuaqqat. Rekognosceringen gav således anledning til en sammenstilling og supplerings af disse kilder og til en bekræftelse af deres oplysninger. På Umiassat overfor Aappilattoq fandtes en bolig, tilsyneladende et fælleshus med senere ombygninger til mindre huse (bevokset med marehalm), der meget vel kan have været beboet af folk med tilknytning til herrnhuterne. I så tilfælde en bebyggelse, der ikke fremgår af de benyttede skriftlige kilder.
- Vi kunne konstatere, at bopladserne nærmest ligger på stribe i "Konebådsruten" med både nyere og ældre huse og beboelser, sågar Dorset pladser. Det har ikke blot været hovedvejen

mellem Øst- og Vestgrønland, men også et relativt tæt befolket strøg.

- Mange af bopladserne har været befolket i flere perioder, og der forekommer forskellige typer boliger, f.eks. 15-1600-tals huse, fælleshuse og huse til enkelte familier. Derudover forekommer teltringe og teltvolve. I en del tilfælde var mindre huse bygget ind i et fælleshus, eller man havde benyttet en del af et eksisterende fælleshus' mure og - ved så at sige at rykke den ene endevæg - skabt et hus til færre personer.

- Efterhånden som vi kom længere mod øst og dermed til det område, hvor en del af de allerførste indvandrere kom fra, viste iagttagelserne fra de forskellige bopladser et tilsyneladende sammenhæng mellem bevoksning og alderen på den enkelte tomt. Bopladserne i den vestlige del af området er kendt fra herrnhuternes mandtalslister og har været befolket med indvandrede østgrønlændere, der var døbt; og nogle af disse bopladser var også befolket op i 1900-tallet. Tomter og møddinger var typisk kraftigt bevokset med marehalm.

De skriftlige kilder tyder på, at befolkningen i selve Kap Farvel området er flyttet nordpå ved oprettelsen af Friedrichsthal i 1824 og i årene umiddelbart derefter, og at dette område derefter har været folketomt eller kun lejlighedsvis beboet. I slutningen af 1800-tallet genbefolkes enkelte bopladser, og resterne af deres boliger er bevokset med marehalm. Nogle bopladser kan altså have være beboet i to adskilte perioder i løbet af dette århundrede. Det gælder f.eks. Qernertoq, hvor der ligger et par ældre huse, der kan være fra begyndelse af 1800-tallet. Et par hundrede meter derfra ligger på rad og række tomterne af fire mindre huse bevokset med marehalm. Det første kan have været beboet i begyndelsen af 1800-tallet, og beboerne kan have haft kontakt med Conrad Kleinschmidt, da han i 1821 var i Narsarmijit, og flyttet fra pladsen efter 1824. De fire nyere huse har uden tvivl været beboet af de folk, der blev døbt og slog sig ned i området o. 1890.

På de bopladser i dette område, der ikke nævnes i mandtalslisterne, består bevoksningen på tomterne fra første del af 1800 af rørhvene. Et eksempel er Qipingajaaq, som ligger på en lille ø ud for kysten mellem Aqajaqqip Imaa og Prins Christians Sund, altså på den allersydligste del af Østkysten, og som er kendt fra de historiske kilder. Her boede nemlig Ababelek, som Giesecke i 1806 brugte som kendt mand på sin færd op mod Aluk. (Giesecke 1910). I dag ligger her to store og et mindre fælleshus, bevokset med græs (hvene), mens der ikke fandtes nyere huse. Man må antage, at stedet er affolket efter 1824. Der synes således at vise sig et mønster, hvor der er sammenfald mellem alderen på en boligtomt og den bevoksning, der nu er på tomten.

- Det er slående, at langt de fleste bopladser har et bagland, små sletter, dale, grønne områder, hvor man kan bevæge sig hen og være på, og som er betydeligt større end det rent umiddelbart synes på afstand.

Et eksempel er Saqqarmiut: Kommer man sejlene, ser bopladsen ikke ud af meget; et stort stenskred og ikke meget forland. To grønne pletter med marehalm afslører imidlertid, at der har boet folk. Og når man træder i land og begiver sig op bag selve bopladsen, vider et lille landskab sig ud. Ikke så stort som mange andre steder på rejsen men nok til, at man kan komme væk fra husene, plukke bær i fjeldet, hente vand, begrave de døde osv. Dette er karakteristisk for stort set alle pladserne. Den tydeligste undtagelse er Pamialluk, placeret i bunden af en lille snæver vig, hvis omgivelser virkede overraskende begrænsede. Det kan skyldes, at den er anlagt af den danske handel, der bl.a. har prioriteret mulighederne for læ og ankermulighed for togtefartøjer i bunden af vigen højt.

Saqqarmiut set ud gennem Qoornoq.

- Ved de fleste bopladser fandtes grave og ved nogle bopladser, f.eks. Illorsuatsiaat og Pamialluk endog i stort antal. De hedenske grave er kammergrave, og nogle indeholder flere personer. De kristne er ofte stendynger, eller den afdøde kan være gravet ned med graven omkranset af en række mindre sten eller helt dækket af et enkelt lag sten. I nogle få grave sås redskaber eller lignende; således var der i nogle grave ved Illorsuatsiaat henlagt kajakspanter, hvilket efter de foreliggende oplysninger tilsyneladende er en skik, der er typisk for såvel østkysten som netop denne egn. Gravene er oftest velbevarede, hvilket kunne tyde på, at befolkningen har overholdt gravfreden, måske af respekt for de døde eller frygt for deres ånder, eller fordi de var bekendt med det gamle ord om, at “den der åbner en grav, åbner for en storm!” Brodbeck (1882) beretter ellers om, at en af hans kajakmænd, Josua, kom med nogle ituslåede redskaber, som han havde taget fra en grav. Han fortæller endvidere, at de lokale egentlig respekterede gravene og derfor lod dem i fred. Men i den senere tid var de blevet undersøgt af europæere, og da folk mærkede, at man kunne få penge af europæerne for disse ret interessante fund, så overvandt de deres skræk og begyndte selv at lede efter sådanne. Når så mange grave alligevel er bevaret, kan det skyldes at det, som Brodbeck også beretter, var skik at lægge de våben eller redskaber, som den afdøde fik med sig, i et særskilt kammer. Man har altså kun nedbrudt dette mindre kammer og ikke selve graven. Gravene ligger meget ofte på en fjeldtop eller et højdedrag bag bopladsen med godt syn over fjord eller sund og mod store fjelde. I Tinuteqisaaq var således de fleste af de omkring 10 grave placeret med udsigt mod fjeldene og det sydlige kap i retningen mod øst - mod hjemlandet.
- Efterhånden som stadig flere bopladser blev beset opstod billedet af en form for prototype eller model for pladsen, som de fleste bopladser kunne passe ind under. Der kunne forekomme boligtomter fra flere perioder, f.eks. et ældre thulehus, et fælleshus og et antal 1800-tals huse, enten (i regionens østlige del) fra begyndelsen af 1800-tallet eller (i

regionens vestlige del) fra sidste del af 1800-tallet, i nogle tilfælde op i 1900-tallet. Desuden nogle teltringe og et telthus. Et pænt bagland og i dette, placeret højt, et antal grave. Desuden ofte flere adgange til havet - en god sikkerhedsforanstaltning i tilfælde af dårligt vejr.

- Pamialluk findes ofte i kildematerialet, specielt det danske, også under navnet Ilua, der umiddelbart kan føre til en forveksling med den nord for beliggende Ilua fjord og bopladserne dér. Disse nævnes dog altid direkte ved deres eget navn (Nigertuut, Nuuk Aappilattoq m.fl.). En naturlig forklaring på denne tilsyneladende forvirring kan findes på selve stedet. Handelsstationen Pamialluk ligger i bunden af en lille vig. Ved munden af vigen et par hundrede meter fra handelsstationen ligger en lille ø, kun adskilt fra Pamialluk Ø af et meget snævert og kun få meter bredt sund. På denne ligger en mindre boplads, der kan have været det oprindelige Pamialluk. Ved anlæggelsen af handelsstationen kan man have "overtaget" navnet officielt. Bopladserne har i hvert fald i perioder tilsyneladende været beboet samtidigt. Man kan derfor, for at skelne de to bebyggelser fra hinanden, til daglig have kaldt stationen i bunden af vigen for Ilua (= det indre af det), og der er da også i folketællingerne eksempler på, at begge navne benyttes samtidig og med angivelse af hvert deres folketal.

Pamialluk set mod Kangeq i syd.

- I slutningen af 1800-tallet besluttede myndighederne at oprette et udsted så tæt på Østgrønland som muligt for på denne måde at forsøge at forhindre de tilrejsende østgrønlandere i at drage længere nordpå for at handle og eventuelt slå sig ned i det efter deres mening overbefolkede område ved Friedrichsthal. Placeringen skulle være i "Qernertoq og omegn". Det er ikke umiddelbart til at se, hvor meget man, dvs. de lokale myndigheder, kendte til forholdene i området. Rekognosceringen på stedet viste imidlertid, at der ikke er gode havneforhold ved bopladsen Qernertoq, og den ekspedition, som blev sendt af sted på opgaven, ville næppe have anlagt et udsted dér, da det skulle kunne besejles af handelens fartøjer. Der kunne så have været et mere gunstigt sted i området, f.eks. i nogle lidt nordligere beliggende bugte på den anden side af sundet Qernertup Kangia. Problematikken blev dog aldrig aktuelt: ekspeditionen nåede på grund af storisen aldrig

frem, og det besluttedes i stedet at oprette udstedet ved Itilleq (se Jensen 2002b).

Konebådsstøtter på Tinuteqisaaq
set mod Eggers Ø

- Det vides fra såvel skriftlige kilder (f.eks. Giesecke 1910) som mundtlige overleveringer, at der var forbindelser mellem øst og vest, og at en central lokalitet i denne forbindelse var Aluk, et aasivik, et sted, hvor folk om sommeren mødtes for at gå på fangst, handle, finde ægtefæller m.m. Men hvor dette aasivik præcist er lokaliseret vides ikke, og ved endemålet for denne rejse, den sydlige bugt på Aluk Avatdleq, var der ingen tegn på, at der tidligere havde været stor aktivitet, faktisk ingen tegn på eskimoisk aktivitet i det hele taget! Ser man på kortet, er Aluk imidlertid betegnelsen på to øer, henholdsvis Aluk Avatdleq og Aluk Tunordleq. Det var ikke muligt at foretage rekognoscering i området. Aasivik'en skal således søges et andet sted på de to Aluk-øer. En anden forklaring er dog også mulig: at Aluk er/har været betegnelsen for et større område, der også omfatter Nunatu, en sydligere halvø, hvor der er fundet en del teltringe. Det høje og meget karakteristiske fjeld, som dominerer Aluk Avatdleq har således været et vartegn for rejsende fra såvel nord som syd og et varsel om, at man var tæt på målet. Undersøgelser i området og oplysninger fra den lokale befolkning vil måske kunne af- eller bekræfte denne teori!

24. september 2004, Einar Lund Jensen

VII. PALÆOESKIMOISKE UNDERSØGELSER

DATERENDE GRAVNING VED ITILLEQ, D. 19. AUGUST 2004

I forbindelse med rekognosceringerne i Kap Farvel-området, 2004, blev det besluttet at foretage en mindre, daterende udgravning på Itilleq, hvor der ved tidligere undersøgelser (Raahauge et al. 2002; Raahauge & Appelt 2002) og tidligere på rekognosceringen (d. 13. august) var blevet opsamlet ganske store mængder Dorset-sager i erosionszonen (se fundlisten). Den 19. august udvalgte museumsleder Kristine Raahauge og undertegnede et område for en nærmere undersøgelse.

Dorset-lagene på Itilleq er - som alle andre steder - under kraftig erosion af havet og står flere steder på næssets sydøstlige del kun tilbage som 'tørveøer'. Vi valgte at foretage en profilafrensning på en 'tørveø', hvor det bageste hjørne af en lav vold af et telthus fra Thulekulturen dækkede over intakte tørvelag med Dorset-oldsager.

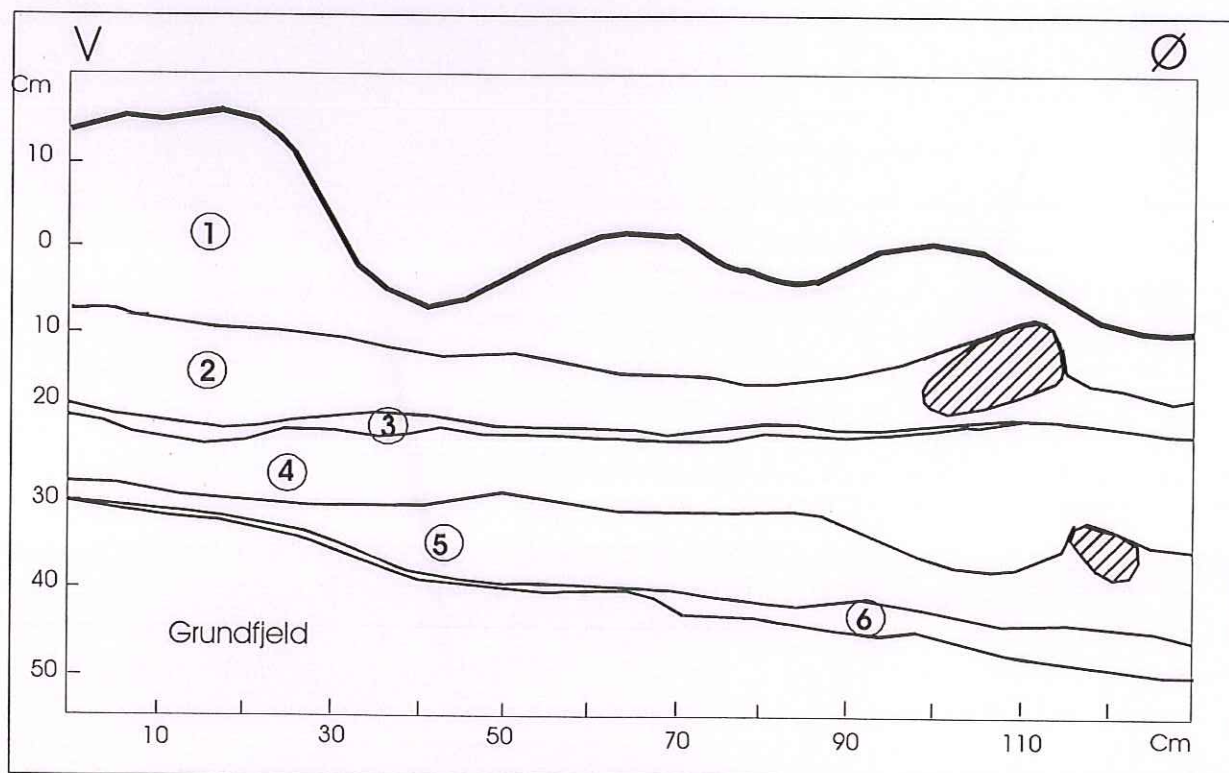
Positionen for denne profil – Profil A – er: 59° 53.754'N, 43° 42.872'W.

For dokumentation af Profil A og den efterfølgende udgravning, se fotoliste BG 7: 5 – 16.

135 cm af erosionskanten blev afrensnet (se fundliste for fund indsamlet ved denne profilafrensning) og opmålt, beskrevet og tegnet i 1:10 (se tegning). Med profilvæggen som udgangspunkt blev dernæst med spade aftørvet et felt på 135 cm x 35 cm, der fra Lag 3 blev udgravet systematisk med murske og lagvist indsamlet fund. Der blev fra lagene 5 og 6 indsamlet trækulsprøver til datering.

PROFIL A: OPMÅLING OG LAGBESKRIVELSER

(Se også vedlagte profiltegning og BG's dagbog under torsdag d. 19. august).

Lag 1: Recent tørv og overgroet tørrevæg fra et telthus fra thulekulturen.

Lag 2: Græstørv med lysebrune, brune og sorte striber og grus- og sandlinser. Tolkes som vækstlag og nedfaldne tørv fra telthusets tørrevæg.

Lag 3: Grus og sand med sorte og brune humusstriber. Indeholder Dorset-afslag m.v. Tolkes som gulvlag/brikselag i telthuset med iblandede Dorset-sager.

Lag 4: Græstørv med lidt sand/grus og småkviste/rødder af buske. Langsgående sorte og brune horisonter. Fund af enkelte Dorset-sager, særligt i nederste del. Tolkes som væksthorisont. Sedimentprøve er udtaget.

Lag 5: Sortbrunt, humøst lag med stort indhold af grus, sten og småsten (fra nævestore sten til 'perlesten'). Mange 'opløste' sten. Trækul. Mange Dorset-fund i laget, heriblandt mange retoucheringsafslag og redskaber. Tolkes som Dorset-kulturlag men næppe mødding, snarere arbejdsområde, idet redskaberne i laget er helt friske, uden slid/knusninger. Sedimentprøve og trækulprøve er udtaget. AMS-dateringen er ældre end lag 6 (se kapitel X).

Lag 6: Flødechokoladefarvet, tæt græstørv, nogle steder 'måtteagtig', direkte ovenpå grundfjeld. Indeholder silt. Nogle Dorset-sager og trækul. Tolkes som spor af Dorset-aktiviteter i løbet af en naturlig græstørvækst ovenpå grundfjeldet. Sedimentprøve og trækulprøve udtaget. AMS-dateringen er yngre end lag 5 (se kapitel X).

Dorsetprofil ved Itilleq under afrensning.

SAMLET LISTE FOR BEREJSNINGENS PALÆOESKIMOISKE FUND (SAMT ENKELTE ANDRE)

Utoqqarmiut, 12. august

Opsamling: 1 blok af grågrøn kvartsit.

Illorsuatsiaat, 13. august

Opsamling: 1 afslag af rødlig agat; 1 afslag af grå killiaq(?).

Itilleq, 13. og 19. august

Opsamling(på stranden): 1 knivblad af grågrøn kvarsit med kærver; 1 knivblad af hvid kvartsit med kærver; 1 basisende af endeblad af grå kvartsit med konkav basis; 1 basisende(?) af slebent endeblad af killiaq(?); 3 endeskrabere af bjergkrystal; 1 endeskraber af kvartsit; 1 endeskraber af grå agat; 1 pseudostikkel af killiaq(?); 1 distalfragment af pseudostikkel af basalt eller killiaq; 1 sideskraber af mælket agat; 1 fragment af sideblad af grågrøn agat; 1 ubestemmeligt redskabsfragment af bjergkrystal; 1 ubestemmeligt redskabsfragment af basalt; 1 ubestemmeligt redskabsfragment af transparent grå agat; 2 slibestensfragmenter af igalikosandsten; 1 fragment af lille fedtstensbeholder; 1 forarbejde til bifacialt blad af killiaq; 3 mikroflækkeblokke af bjergkrystal; 38 mikroflækker af bjergkrystal; 4 mikroflækker af opaque grå agat(?); 4 mikroflækker af translucet beige agat; 2 mikroflækker af translucet brun agat; 2 mikroflækker af transparent grå agat; 29 afslag af killiaq(?); 7 afslag af basalt; ca. 150 afslag af bjergkrystal; 20 diverse afslag af kvartsit; 22 afslag af transparent agat; 5 afslag af brunlige agater; 4 afslag af grønne agater; 2 afslag af grå opaque agat; 3 afslag af brunlig basalt(?); 1 fragment af igalikosandsten; ca. 85 afslag og fragmenter af grå-grågul lersten (lokalt materiale(?) eller patineret killiaq(?)); 3 stykker råmateriale af grå lersten(?); 5 stykker råmateriale af bjergkrystal.

Opsamling (på østsiden af næsset): 1 næsten komplet fuldslebent endeblad af basalt m. kærver.

Afrensning af Profil A: 1 'kile' af fedtsten (af typen fra Disko Bugt); 4 endeskrabere af bjergkrystal; 1 stor flække af bjergkrystal; 2 forarbejder til bifaciale blade af bjergkrystal; 1 fragment af bifacialt blad af grå kvartsit(?); 1 redskab(?) af beige lersten; 1 stikkel(?) af bjergkrystal; 1 mikroflækkeblok af bjergkrystal; 11 mikroflækker af bjergkrystal; 3 afslag af basalt(?); 9 afslag af killiaq(?); 2 afslag af grøn agat; 7 afslag af mælket agat; 7 afslag af kvartsit; 2 afslag af lersten(?); 38 afslag af bjergkrystal; 1 fedtstensskår; 1 fajanceskår.

Udgravning af Felt A, Lag 3: 1 mikroflække af ildskørnet agat(?); 6 afslag af bjergkrystal; 4 afslag af mælket agat; 1 afslag af gråbrun opaque agat; 1 afslag af killiaq(?).

Udgravning af Felt A, Lag 4: 1 slibesten af sandsten; 2 mikroflækker af bjergkrystal; 1 endeskraber af bjergkrystal; 4 afslag af bjergkrystal; 1 afslag af basalt; 1 ildskørnet fragment af bjergkrystal eller kvartsit.

Udgravning af Felt A, Lag 5: 8 mikroflækker af bjergkrystal; 1 mikroflækkeblok af bjergkrystal; 2 fedtstensskår; 2 endeskrabere af bjergkrystal; 4 sideskrabere af bjergkrystal; 1 afslag af blå agat; 6 afslag af mælket agat; 1 afslag af grøn agat; 8 afslag af kvartsit; 9 afslag af killiaq(?); 4 afslag af basalt; 6 afslag af lersten(?); 42 afslag af bjergkrystal.

Udgravning af Felt A, Lag 6: 1 mikroflække af bjergkrystal; 10 afslag af bjergkrystal; 1 stykke råstof af bjergkrystal; 3 afslag af grønlig agat.

Kuummiut, Eggers Ø, 13. august

Opsamling på afblæsningsflade: 1 sideskraber af bjergkrystal.

Sanningasoq, 14. august

Opsamling: 1 blok af bjergkrystal; 3 afslag af krystal; 2 mikroflækker af bjergkrystal; 1 afslag af kvartsit.

Sassivik ved Umiassat, 15. august

Opsamling: 1 skraber af bjergkrystal; 8 afslag af bjergkrystal; 3 afslag af grå killiaq(?); 2 afslag af lysegrå killiaq(?); 4 fragmenter af slibesten af sandsten.

Qernertoq, 16. august

Opsamling: 3 afslag af bjergkrystal; 1 fragment af redskab af killiaq(?) med slibning og kantretouche.

Aqajaqqip imaa, 17. august

Opsamling: 1 fragment af bifacialt endeblad af hvidpatineret agat(?) med fuldslibning; 1 stykke råstof af rød, opaque agat; 3 afslag af kvartsit; 5 afslag af bjergkrystal; 2 afslag af mælket agat; 2 afslag af grøn agat; 1 afslag af killiaq; 2 afslag af killiaq(?); 1 redskabsfragment af killiaq; 4 stykker råstof af basalt; 1 stykke råstof af kvartsit.

Kangillinnguaq, 18. august

Opsamling: 1 blok af bjergkrystal; 1 afslag af killiaq; 1 endeskraber af hvidgrå, opaque agat.

Qipisoqqoq, 18. august

Opsamling: 13 mikroflækker af bjergkrystal; 1 mikroflække af patineret agat(?); 9 endeskrabere af bjergkrystal; 1 endeskraber af patineret opaque agat; 2 små, slebne spidser af killiaq(?) med tunge; 1 fuldslebent endeblad af killiaq(?) med kærver; 1 basisende af endeblad af basalt med kærver; 2 basisender af større, fuldslebne blade af patineret killiaq(?); 4 pseudostikler(?) af gråt materiale (lersten?); 1 blad af bjergkrystal med kantretouche; 6 fragmenter af og forarbejder til bifaciale blade af bjergkrystal; 1 fragment af bifacialt blad af kvartsit; 3 blokke af bjergkrystal; 6 ræmner af bjergkrystal; ca. 75 afslag af bjergkrystal; ca. 80 afslag af gråt materiale (lersten?); ca. 5 afslag af kvartsit; 1 afslag af killiaq(?); 2 afslag af basalt; 1 afslag af patineret agat(?); 9 afslag af forskelligt farvet agat; 2 fragmenter af fedtstensbeholdere.

Nuuk, 19. august

Opsamling: 4 afslag af bjergkrystal; 1 mikroflække af bjergkrystal; 1 afslag af gråt, killiaq-lignende materiale.

Illussaatissat, 20. august

Opsamling: 1 afslag af mørkegråt, killiaq-lignende materiale.

Illussat, 20. august

Opsamling: 1 afslag af bjergkrystal.

Hule i Torsukattak, 20. august

Opsamling: 1 afslag af kvartsit; 1 afslag, formentligt af bøsseflint.

Thomsens Ø, 23. august

Opsamling: 1 meget stort afslag af patineret, grå, opaque agat(?).

8. september 2004, Bjarne Grønnow

VIII. KILDEHENVISNINGER

- Bak, Ove
1968ff Rejserapporter og registreringer, jr.nr. 33-1 & 33-158. Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning.
- Brodbeck, J.
1882 *Nach Osten. Untersuchungsfahrt nach der Ostküste Grönlands von 2. bis 12. August 1881.* Niesky.
- Giesecke, Karl Ludwig
1910 *Karl Ludwig Gieseckes Mineralogisches Reisejournal über Grönland 1806-13.* Meddelelser om Grønland 35.
- Gulløv, H. C.
1999 Berejsning og undersøgelser i Qaqortoq, Narsaq, Nanortalik og Ammassalik kommuner, sommeren 1999. Feltrapport fra en rejse med M/S Signe Rink fra Nuuk til Reykjavík. Nationalmuseet, Etnografisk Samling.
- Hansen, Johannes
1888 *Liste over Beboerne af Grönlands Østkyst, optagen i Efteraaret 1884.* Meddelelser om Grønland 10(3).
- Høegh-Knudsen, Pipaluk, Cille Krause & Niels Algreen Møller
2003 Palæoeskimoer i Sydgrønland. Rapport om undersøgelserne på Illussat (60V2-II-26), Nanortalik kommune, sommeren 2002. *Feltrapport 10*, Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning.
- Jensen, Einar Lund
2002a Tunup Saqqaa – kontakter mellem Øst- og Vestgrønland. Rapport over forundersøgelse og arkiv søgning oktober 2001-marts 2002. *Feltrapport 7*, SILA, Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning.
- 2002b Uiarnerit. – a historical study of immigration from East to West Greenland in the nineteenth century. *Études Inuit Studies*, vol. 26(2).
- 2004 Erindringer om uiarnerit. Resultater fra et studieophold i Nanortalik april-maj 2004. Rapport i forbindelse med projektet ”Nunap Isua. Landets Ende. Historie og erindring blandt østgrønlandske slægter i Sydgrønland. Nationalmuseet.
- Mathiassen, Therkel & Erik Holtved
1936 *The Eskimo Archaeology of Junianehaab District.* Meddelelser om Grønland 118(1).
- Meldorf, Gustav
1902 *Fra en Vaccinationsrejse i Egnen omkring Kap Farvel i Efteraaret 1900.* Meddelelser om Grønland 25(2).
- Poulsen, Kristen
1975 *Angakkoq Papik.* 2. udgave. Atuakkiorfik, Nuuk.

Raahauge, Kristine, Martin Appelt, H.C. Gulløv, Hans Kapel, Cille Krause & Niels Algreen Møller
2002 Tidlig Thulekultur i Sydgrønland. Rapport om undersøgelserne i Nanortalik
kommune, sommeren 2001. *Feltrapport 1*, Nationalmuseets Center for
Grønlandsforskning.

Raahauge, Kristine & Martin Appelt
2002 Itilleq og palæoeskimoerne i Sydgrønland. *Tidsskriftet Grønland*.

Raahauge, Kristine, Pipaluk Høegh-Knudsen, H.C. Gulløv, Jeppe Møhl, Cille Krause & Niels
Algreen Møller
2003 Tidlig Thulekultur i Sydgrønland. Rapport om undersøgelserne i Nanortalik
kommune, sommeren 2002. *Feltrapport 9*, Nationalmuseets Center for
Grønlandsforskning.

Vebæk, Mâliâraq
2001 *Tusarn! Kujataamiut unikkaartuaat unikkaaluilu*. Atuakkiorfik, Nuuk.

IX. FOTOLISTER

Einar Lund Jensen

Billederne er taget med et Olympus μ (mju) 400 Digital. En del af billederne er taget med High Quality (HQ) De øvrige er taget med Super High Quality, i listen markeret med SHQ. Billeder i HQ er normalt på 8-900 Kb, billeder i SHQ mellem 2,1 og 2,5 Mb.

Billederne er gemt i mappen "Kap Farvel 2004" og desuden brændt på en CD.

Nummer	Kvalitet	Motiv
		<i>Kuummiut, Pamialluk Ø</i>
KF04-001	SHQ	Fra bopladsen mod SV ud over bugten. I forgrunden 1800-tals bolig.
KF04-002	SHQ	Fra bopladsen mod SV ud over bugten. I forgrunden 1800-tals bolig. I baggrunden fjeldene på Nunarsuaq
KF04-003	SHQ	Dalen bag bopladsen, tv. elven.
KF04-004		SØ udover bugten mod Kangeq på Pamialluk Ø.
KF04-005	SHQ	Elven, th. i baggrunden bolig
KF04-006	SHQ	1800-talsbolig (bevoksning: hvene) med rester af trækonstruktion.
KF04-007		På vej videre. Bopladsen set fra bugten, mod N/NV
		<i>Pamialluk</i>
KF04-008	SHQ	Fra bopladsen ud gennem den lille vig (mod S). I forgrunden tomt, i midten Colo, tv. resterne af spækhuset.
KF04-009	SHQ	Spækhuset set fra klipperne øst for bopladsen. I baggrunden udliggerboligen.
KF04-010	SHQ	Bopladsen taget fra "Thalbitzers klippe".
KF04-011	SHQ	"Grønlændersiden", tomterne fra de grønlandske huse.
KF04-012	SHQ	Del af spækhuset.
KF04-013	SHQ	Nedrevne rester af stenmur, spækhuset.
KF04-014	SHQ	Hustomter
KF04-015	SHQ	Gulløv i en husindgang
KF04-016	SHQ	Øverste bolig i "Grønlændersiden"
KF04-017	SHQ	I forgrunden grave, i baggrunden bopladsen (mod Ø)(NB: se også billeder af Thalbitzer)
KF04-018	SHQ	I forgrunden grave, i baggrunden den grønlandske boplads
KF04-019	SHQ	Trædesten (meget stor) lagt over kilden på vejen mellem den grønlandske boplads og handelens huse
KF04-020	SHQ	Trædesten lagt på stien mellem den grønlandske og danske del
KF04-021	SHQ	Grave oven over (NØ) den danske del af bopladsen
KF04-022	SHQ	Samme
KF04-023	SHQ	Vue mod SV ud over vigen, i forgrunden ruiner af handelsbygningerne, tv Colo
KF04-024	SHQ	På vej ud af vigen. De grønlandske boliger ses på skråningen mod N
		<i>Utoqqarmiut</i>
KF04-025	SHQ	Boligtomterne, beliggende på en tange. Mod V
KF04-026	SHQ	Boligtomterne, i baggrunden fjeldene på Pamialluk Ø
KF04-027	SHQ	Boligtomt (bevoksning marehalm)

KF04-028	SHQ	Boligtomt, udsigt som 26
KF04-029	SHQ	Fælleshus
KF04-030	SHQ	Fra vigens munding mod bopladsen, i baggrunden fjeldparti på Toornaarsuk
KF04-031	SHQ	Grave tæt ved fælleshuset
		<i>Pamialluk</i>
KF04-032		Aftenmørke, i forgrunden ræling!!
KF04-033	SHQ	1800-talsbolig i boplads ved vigens munding, set mod V
KF04-034	SHQ	Samme, set mod S. I baggrunden Toornaarsuk.
KF04-035	SHQ	Samme
		<i>Uukkat</i>
KF04-036	SHQ	1800-talsbolig, bevokset med marehalm, mod V
KF04-037	SHQ	Vue mod Toornaarsuk, i forgrunden boligtomt
KF04-038	SHQ	Gulløv måler op i boligtomt
KF04-039	SHQ	1500-tals dobbelthus
		<i>“På vej”</i>
KF04-040		Vandmand med røde ben, nær Utoqqarmiut
KF04-041	SHQ	På vej fra Pamialluk mod syd, Kangeq på Toornaarsuk
KF04-042	SHQ	Vi runder Kangeq på Toornaarsuk
		<i>Kuummiut, Eggers Ø</i>
KF04-043	SHQ	Ruin, lyngbevokset, i baggrunden Annikitsoq
KF04-044	SHQ	Ruinen, op mod dalen
KF04-045	SHQ	Udsigt fra bopladsen, i baggrunden fjelde på Qunnerit
KF04-046	SHQ	Grave, kristne
KF04-047	SHQ	Udsigt mod Annikitsup Nuua, th Chr. IV Ø
KF04-048	SHQ	1800-tals ruin, bevokset med hvene
KF04-049	SHQ	Udsigt over den lille bugt
KF04-050	SHQ	Udsigt over bugten mod den tombolo, hvor Bjarne fandt en Dorset sideskraber
KF04-051	SHQ	Amisut. På vej mod Itilleq
		<i>Uummanaq</i>
KF04-052		Vue mod Kap Farvel, pakket ind i dis og tåge
KF04-053		Vue mod Østgrønland
		<i>Tinuteqisaaq</i>
KF04-054	SHQ	Konebådsstøtter, i baggrunden fjeldet på Uummanaq
KF04-055		Rester af kolonitidshus og ældre hus
KF04-056		I forgrunden boligtomter, et med bevoksning af marehalm, i baggrunden Eggers Ø
KF04-057		To grave på fjeldtoppen bag bopladsen, udsigt mod Østgrønland
		<i>Qeqertasussuk</i>
KF04-058	SHQ	Kolonitidshus, tomt med marehalm

KF04-059		Samme, med rester af knækket tværbjælke
		<i>Umiassat/Niaqornaq</i>
KF04-060		Kranier i kammergrav
KF04-061	SHQ	Kammergrav
KF04-062	SHQ	Boligtomt, bevokset med hvene, udsigt mod sundet
KF04-063		I forgrunden boligtomt, i baggrunden fjeldet ved Aappilattoq
KF04-064		Stort hus med flere rum
KF04-065		Hvil ved Niaqornaq, venter på Colo
KF04-066		Vue fra Niaqornaq mod Anorliuitsoq
KF04-067		Colo på vej, i baggrunden Aappilattoq
		<i>Anorliuitsoq</i>
KF04-068	SHQ	1800-talshuse, set ud over sundet mod Ø
KF04-069	SHQ	1800-talshuse, fjeldet bag Anorliuitsoq i baggrunden
KF04-070	SHQ	Samme, (qassi-formen ses tydeligt)
KF04-071		Boligtomt, over sundet mod Ø
KF04-072	SHQ	Kors rejst til minde om bygden, i baggrunden Anorliuitsoq-fjeldene
KF04-073		Grave, kristne, i vigen ses Colo
		<i>Saqqarmiut</i>
KF04-074	SHQ	Boligtomter kolonitids, bevokset med marehalm, udsigt mod Sammissoq
KF04-075	SHQ	Samme, udsigt ud gennem Ikeq
KF04-076	SHQ	Samme, udsigt S/SØ mod Eggers Ø
KF04-077		Samme, udsigt mod V mod Pamialluk Ø
KF04-078		Boligtomt, fælleshus med indbygget nyere hus (marehalm), mod V/SV
KF04-079		Samme
KF04-080		Grave, mod S/SV Eggers Ø
KF04-081		Samme
KF04-082		Indgangen til Kuaanias hus?
KF04-083		Saqqarmiut på afstand, på vej mod Sammissoq
		<i>Sammissoq</i>
KF04-084		Fundament til et af handelens huse fra 1900-tallet
KF04-085		Fra venstre: kors ved kirkegård, stenbygning, toppene af fjeldene med Putulik (Eggers Ø)
KF04-086		Kolonibygning i sten, set mod Annikitsoq og Chr. IV Ø
KF04-087		Gravsted med kors for Boas Petrussen 10/4 1896 – 19/5 1943.
KF04-088		Udsigt mod Annikitsoq, i forgrunden boligtomt, bevokset med marehalm (Thalbitzers motiv)
KF04-089		Samme, lidt mere vestlig
KF04-090		Samme, mod sundet mellem
KF04-091		Tomten fra udliggerens hus, udenfor det forladte komfur
KF04-092		I forgrunden bugten, fundamentet til udliggerens hus, i baggrunden fjeldtoppene på Chr. IV Ø, taget fra jollen.
		<i>Qernertoq</i>
KF04-093	SHQ	Bopladsen fra Colo, sorte partier ses i fjeldene

KF04-094	SHQ	Kolonitidsbolig, bevokset med marehalm, taget fra oven mod Serratit Qaqqaat
KF04-095		Samme, i baggrunden Eggers Ø
KF04-096		Grave. Colo for anker, i baggrunden Piliki, mod N/NV
KF04-097		Konebådsstøtter, set mod Piliki, N/NV
KF04-098		Et af to ældre huse længere mod V. I baggrunden en af de karakteristiske sorte klippepartier
KF04-099		Udsigt op ad sundet Qernertup Kangia, mod N
KF04-100		Nyere hus tæt ved kysten, udsigt mod V, Eggers Ø
KF04-101		Samme, set op mod land, mod Ø
KF04-102		Tv konebådsstøtter, th ældre huse, i midten et sort klippeparti, set mod Ø/SØ
		<i>Qipingajaaq</i>
KF04-103	SHQ	Sundet mellem Qipingajaaq og fastlandet, i baggrunden toppen af Aluk
KF04-104		Ruin (det mindste af tre fælleshuse) set fra Colo
KF04-105	SHQ	Stort fælleshus, mod V Kap Hoppe
KF04-106		Kæmpeafslag fra klippe, oppe bag bopladsen
KF04-107		Lille fælleshus, sundet med udsigt mod Ø
		<i>På vej mod Aluk</i>
KF04-108		I storisen, Aluk mod N
KF04-109		Samme, Kap Hoppe mod S
KF04-110		Gulløv, i baggrunden Kap Hoppe
KF04-111		Bjarne, i baggrunden Aluk
KF04-112		Uden for storisen, mod V øerne syd for Prins Christians Sund, i baggrunden det spidse fjeld på sundets sydside
KF04-113		Samme, mod N, i baggrunden Aluk
KF04-114		Indlandsisen, i forgrunden ø længere ude end Qagssit
KF04-115		I forgrunden Nunatu, i baggrunden Aluk
KF04-116		Kig ind i Prins Christians Sund
KF04-117	SHQ	Aluk, vi nærmer os
KF04-118		Land nord for Aluk, omkring munden af Lindenow Fjord
KF04-119	SHQ	Aluk, endnu tættere på
KF04-120	SHQ	Indlandsisen, SV for Aluk
KF04-121	SHQ	Aluk
KF04-122		Kig ind i bugten på Aluks sydlige del
KF04-123		Part af Aluk, tæt på
KF04-124		Små øer/rev Ø for indsejlingen til bugten
		<i>Aluk</i>
KF04-125	SHQ	“Sørøverbugten” i Aluk med Colo for anker
KF04-126		Udsigt mod SØ (50 m oppe), i baggrunden storisen
KF04-127		Klokkeblomster på fjeldsiden
KF04-128		Grønlandske mælkebøtter på fjeldsiden
KF04-129		Kig ned ad fjeldside, i bugten Colo
KF04-130	SHQ	Udsigt mod Ø/SØ, Nunatu og storis
KF04-131	SHQ	Udsigt mod N, tæt storis

KF04-132	SHQ	Udsigt mod N/NV, fjeldpartier, indlandsis
KF04-133		Klippeparti mod N, på den anden side af toppen
KF04-134		Bjarne ved varde, mod N, i baggrunden storis
KF04-135		Blomster
KF04-136		Blomster
KF04-137		Henrik, mod N/NØ
KF04-138		Henrik, mod Ø/NØ, i baggrunden Aluks fjeldtop
		<i>I storisen på vej fra Aluk</i>
KF04-139		Solopgang ved Aluk
KF04-140	SHQ	Solopgang ved Aluk
KF04-141		Vi venter i storisen ud for Aluk
KF04-142		Samme, set fra styrhuset
KF04-143		Aluk er ved at forsvinde i tågedisen, tågebue
KF04-144		Samme
KF04-145		Efter 4 timers banken i isen dukkede øerne ud for Nunatu ud af tågen, i forgrunden Gulløv
KF04-146	SHQ	-og også Aluk dukkede ud af tågedisen, forunderligt tæt på!!
KF04-147		Sæl på isskosse. Det var vores aftensmad
KF04-148	SHQ	Sæler (grønlandssæl, klapmyds, netside) på flagerne syd for Nunatu
KF04-149	SHQ	Samme
KF04-150	SHQ	Samme, i baggrunden Kap Hoppe
KF04-151	SHQ	Samme
KF04-152	SHQ	Netside vækket af sin middagslur
KF04-153		Sæler, i baggrunden Kap Hoppe
KF04-154		Sæler på flage, i baggrunden isfjeld
KF04-155		Sæler på flage
		<i>Aqajaqqip Imaa og Kangillinguaq I</i>
KF04-156	SHQ	Vinterhus 1800tallet (bevokset med hvene), udsigt mod Aqajaqqip Imaa
KF04-157	SHQ	Telthus, retning som 156
KF04-158		Grav ovenfor bopladsen, udsigt mod Aqajaqqip Imaa og land mod S
KF04-159		Samme
		<i>Aqajaqqip Imaa og Kangillinguaq II</i>
KF04-160		Grav, udsigt ned mod boplads og Aqajaqqip Imaa
KF04-161		Fælleshus til to familier
		<i>På vej mod Itilleq</i>
KF04-162		Landtoninger i solnedgang/halvmørke. Fra højre mod venstre Chr. IV Ø, Annikitsoq, Qunnerit, Eggers Ø
KF04-163		som 162
KF04-164		som 162
KF04-165		som 162
		<i>Itilleq</i>
KF04-166		1800-talshus SV for selve bopladsen med "indbygget fangsthus" fra nyere tid (1900-tallet)

KF04-167		Kvanbevoksning på S-siden af hovedbopladsen = stor samlet klynge af huse
KF04-168		Lille hus 100 vest for den store klynge af huse
KF04-169		1800-talshus med stenmur, senere indbygget fangstly (1900-tallet?, marehalm)
KF04-170		Enkelte huse lidt N for den store klynge
KF04-171		Fra bopladsen mod havnen/vigen med moderne fangsthytte og Colo, tåge
KF04-172		Kirkegården, mindekors over den nedlagte bygd
KF04-173		Kig mod V over den centrale del af bopladsen (bevoksning marehalm)
KF04-174	SHQ	Kig mod SV over nyere hus (marehalm) mod vandet (den nordlige, mindre vig). Taget samme sted som 173
KF04-175		Fundament, sandsynligvis skole/kirkekapel, taget mod Ø, i baggrunden kirkegården
KF04-176		Samme set mod S, i baggrunden den nye fangsthytte og Colo i havnen. Stærk tåge.
KF04-177		Kristine i gang med udgravning på Dorset-pladsen
KF04-178		Gulløv, Bjarne og Kristine ved udgravningen
KF04-179		Samme
KF04-180		Bjarne og Kristine graver
KF04-181		Udsigt mod Chr. IV Ø i tågedis
<i>Illukoq</i>		
KF04-182	SHQ	Øverste hus, set mod SØ, hen over søen
KF04-183		Samme, mod S/SØ
KF04-184	SHQ	Fælleshus, i baggrunden Chr. IV Ø, mod Ø.
KF04-185	SHQ	Porten til Østgrønland og fjeldene omkring indhyllet i tågedis
KF04-186		Udsigt mod Uummanaq og Sanningasoq
KF04-187		Fælleshuset under fjeldet ved Illukoq
KF04-188		1600-talshus ved søen
KF04-189		På vej tilbage til Itilleq, fra jollen mod N
KF04-190		Gulløv styrer jollen, i baggrunden Uummanaq og Sanningasoq mod S
<i>Itilleq</i>		
KF04-191		Bopladsen (1893-1944) set mod N/NØ
KF04-192		Fra bopladsen mod Ø bjergkæden med Putulik
KF04-193		Fra bopladsen mod SØ (i forlængelse af 192)
KF04-194	SHQ	Bjarne og Kristine ved sidste del af gravningen, Henrik følger interesseret med
KF04-195	SHQ	Gulløv, Kristine og Bjarne graver. I baggrunden spidserne på fjeldet bag Illukoq
<i>Nuuk</i>		
KF04-196	SHQ	Sydøstligste del af bygden, taget mod NØ mod østlig fjordarm, mørkt
KF04-197	SHQ	Største boligklynge, syd for havnen (tv) og fundament (til fiskehus?), mørkt
KF04-198		Samme, i baggrunden fjelde i vestlig fjordarm, mørkt
KF04-199		Fundament til bygning (fiskehus?) ved havnen, retning mod vestlig

KF04-200	SHQ	fjordarm, mørkt Hotel Nuuk
KF04-201		<i>Aappilattoq</i> Sejlbåden "Revenge" i Aappilattoq havn, tv indsejlingen
KF04-202		Henrik lægger fra kaj den sidste dag
KF04-203		I kahytten er morgenmaden klar
KF04-204		Samme
KF04-205		<i>Illusaatissat</i> Kig gennem Torsukattak
KF04-206		Boplads og næs set fra sundet
KF04-207		Uberørt mindre fælleshus
KF04-208		Samme, i baggrunden Colo
KF04-209	SHQ	Gletcherdal N for Torsukattak
KF04-210		<i>Illussat</i> Blankt vand, på vej mod Illussat i jollen
KF04-211		Boligtomt fra 1800-tallet, mod SV
KF04-212	SHQ	Udsigt ud ad Torsukattak, tomt nederst th
KF04-213		<i>Hulen</i> Fjelde og fjeldtoppe på den anden side af Torsukattak
KF04-214		Samme
KF04-215		Samme i retning mod havet
KF04-216		Kristine ved indgangen til hulen
KF04-217		Kig ind i hulen
KF04-218		Stenen, som hulen er dannet i
KF04-219		Jolle og mandskab
KF04-220		<i>Ujarasussuit</i> To tomter med marehalm og begyndende rørhvene
KF04-221	SHQ	Stort uberørt fælleshus (9-10 m), mod Ø
KF04-222		Samme, delvis bevokset med rørhvene
KF04-223	SHQ	Grav med udsigt mod Ø
KF04-224		Lille hul i klippen (50x40 cm) med bevoksning af revling
KF04-225		Gulløv ved "en rigtig gammel sag"
KF04-226		<i>Kuuaqqat</i> Stort fælleshus med meget senere ombygninger (beboet medio 1800-tallet)
KF04-227		Grav med udsigt mod Nunarsuaq (næsset) og Pamialluk Ø
KF04-228	SHQ	Grav med udsigt mod Nunarsuaq, Pamialluk Ø delvist skjult bag tågen
KF04-229	SHQ	Udsigt mod Ø mod Pamialluk Ø, tågebælte, grav i forgrunden
KF04-230		<i>Syd for Nuussuaq og nedlagt loranstation ved Narsarmijit</i> Boligtomt fra 1800-tallet
KF04-231		Samme

KF04-232 Nordboruin, mod N/NV, taget fra samme sted som 232

KF04-233 *Nanortalik*
Rejsens deltagere poserer på fordækket af Colo

Bjarne Grønnow

Film nr.	Billednr.	Dato	Motiv
BG 1	1 – 4	9/8 04	Bronzefigur, Knud Rasmussen m. hundespand, Vandrerrhjemmet, Qaqortoq.
-	5 – 8	12/8 04	Afsejling fra Nanortalik m. Colo. Udsigt mod byen fra S.
-	9 – 22	-	Div. motiver af strækningen fra Nanortalik til Frederiksdal og vue mod Torsukateq.
-	23 – 26	-	Kummiut. HCG og ELJ v. qassi, motiv fra elven.
-	27 – 29	-	Kummiut, fortsat, kolonitidsområdet.
-	30	-	Kummiut, oversigt
-	31 – 36	-	Indsejlingen til Pamialluk og kolonitidstomter på Pamialluk.
BG 2	1 – 2		Annuleret
-	3 – 15	12/8 04	Motiver fra Pamialluk. Bemærk fotos fra gravplads fra samme vinkel som Thalbitzer.
-	16 – 20	-	Utoqarmiut, kolonitidstomt, oversigter.
-	21 – 22	-	I jollen
-	23	-	Colo med skipper Henrik
-	24 – 25	-	Remmesæl nær Pamialluk
-	26	-	Kolonitidshus og udsigt mod SØ fra lille ø S for Pamialluk
-	27 – 28	-	Oversigt fra NØ over kolonitidshus (Uukat?), N for Pamialluk
-	29 – 31	-	Ældre Thule-tomt N for kolonitidstomt, Uukat(?).
-	32 – 33	13/8 04	På vej sydover. Kap Christian i det fjerne.
-	34	-	Portræt af HCG
-	35 – 37	-	Illorsuatsiat. Kolonitidstomter.
-	38 - 39	-	Drivtræ, Illorsuatsiat.
BG 3	1	-	Drivtræ, Illorsuatsiat
-	2	-	Akuliaruseq, HCG tegner nyere tomt.
-	3	-	Akuliaruseq, Lege-kajak (?) på pynt V for bopladsen.
-	4 – 6	-	Udsigt fra Colo i strædet N for Eggers Ø
-	7	-	Kummiut, fra V, centrale del.
-	8 – 12	-	Kummiut, panorama fra N til SV med Chr. IV's Ø i baggrunden.
-	13	-	Tombolo m. afblæsningsflader NØ for elven v. Kummiut. På afblæsningsfladens SV-del fandt BG en sideskraber af Krystal. Denne del af pladsen er i centrum af fotografiet.
-	14	-	Udsigt mod Chr.IV's Ø fra strædet v. Eggers Ø.
-	15 – 19	-	Fjelde på Eggers Ø v. indsejlingen til Itilleq.

-	20 – 22	14/8 04	Uummanaq (nr. 11), oversigt fra Ø.
-	23 – 26	-	Do. Set fra VSV.
BG 3	27	-	Legehus Ø for Uummanaq, set fra S
-	28	-	Oversigt fra N over ruin Ø for Uummanaq. Bagest i billedet ses langhusruinen. I mellemgrunden t.v. ses ældre rundhus. T.h. ses legehuset fra foto nr. 28.
-	29	-	Rundhuset, set fra NV
-	30	-	do. Set fra NØ
-	31 – 32	-	Lokalitet nr. 10, oversigt fra SV
-	33 – 35	-	do. Set fra NØ m. gammelt telthus i forgrunden.
BG 4	1 – 2	14/8 04	Udsigt fra Saninngasoq, lok. nr. 9, mod VSV mod Kap Farvel.
-	3 – 5	-	Langhus, lok. nr. 9, set fra S
-	6	-	Drivtræ V for lok. nr. 9.
-	7 – 8	-	Oversigt over lok. nr. 9 set fra SV. I forgrunden ses telthustomt. I baggrunden ses 'den grønne tue', der er det vestligst beliggende langhus på lok. nr. 9.
-	9 – 12	-	Lokalitet nr. 12, oversigt fra Ø og SØ. Bemærk konebådsstøtter.
-	13	-	Konebådsstøtter, fra SSØ.
-	14	-	do. fra V.
-	15	-	Gl. langhus vest for lok.12, set fra N.
-	16 – 19	-	Kristine Raahauge, HCG og ELJ, portrætter
-	20 – 21	-	Lok. nr. 13 på Qeqertasussuk set fra NNØ.
-	22 – 23	-	do. , set fra fjeldet fra SØ.
-	24 – 25	15/8 04	Udsigter fra rekognoscering på N-siden af Pamialluk-øen (25 fra Ø mod Stordalen, 26 mod v langs kyst til Appilatoq HCG og KR kigger efter palæoeskimoiske fund.
-	26	-	
-	27	-	Lok. nr 16 (Umiassat) fra S.
-	28 – 29	-	Dorset-lokalitet ca. 200 meter SØ for Lokalitet no. 16
-	30 – 32	-	Motiver fra vandreturen fra Lok. nr. 16 langs kysten ned S-siden af Niaqornaq-næsset.
-	33 – 34	-	Udsigt mod Anorliuitsoq fra Colo, hen mod aften.
BG 5	1	16/8 04	Isen pakker ved Akuliaruseq ved indsejlingen til Prins Christian Sund. KR skubber is.
-	2 – 3	-	Udsigt fra sejladsen gennem Perutussut Imaat over mod nordbøgården 501, der skulle ligge t.h. for elven.
-	4	-	Bræ ved elven Qarllut.
-	5	-	Detail af hus med velbevaret træværk, Saqqarmiut, set fra N.
-	6 – 8	-	Oversigt over Saqqarmiut, set fra NNØ.
-	9	-	Oversigt over Ø-ligst beliggende tomt på Saqqarmiut.
-	10	-	HCG og KR ved jollen.
-	11	-	Saqqarmiut set fra Colo.
-	12	-	Portræt, ELJ

-	13	-	Sammissoq, rum af pakhus og kors-markering t.h..
-	14 – 15	-	Udsigt fra Sammissoq fra SØ.
-	16 – 17	-	Grav på Sammissoq's kirkegård.
BG 5	18	-	HCG og ELJ i jollen på vej til afhentning af KR og BG.
-	19	-	Udsigt fra Colo under sejladsen i Ikeq op mod Sammissoq-øens 1400 meter høje, skarpe fjeldryg.
-	20 – 23	-	Qenertoq. Konebådsstøtter fra NNØ, oversigt, kolonitid.
-	24	-	KR ved eroderede tørv m. Dorset-fund.
-	25	-	Qenertoq fra båden.
-	26 – 28	17/8 04	Lokalitet m. teltring v. lille elv på Ø-bredden af bugt overfor Lokalitet nr. 2. Set fra NNØ.
-	29	-	Skipper Henrik, portræt
-	30 – 31	-	Lokalitet nr. 2 set fra NØ. Hus og grav i forgrund, langhus i baggrund.
-	32	-	Grav på lokalitet nr. 2, set fra Ø.
-	33	-	Gl. Thule-tomt, lokalitet nr. 2, fra N.
-	34	-	Telthus, fra N (lok. nr. 2?)
-	35 – 36	-	Teltring med grav i forgrund, Lokalitet nr. 1, fra S.
BG 6	1 – 3	17/8 04	De yderste øer, Kingigtuarsuk, i munden af Aqajarqip Imaa.
-	4	-	Aluk, set fra 'strædet'.
-	5 - 6	-	Qipinnngajaq, midterste langhus, set fra SV.
-	7	-	do., SV-ligste langhus set fra NØ
-	8	-	do., Ø-ligste langhus set fra SØ
-	9 – 16	-	På vej mod Aluk
-	17 – 28	-	Aluk-øen fra klatretur ovenfor 'havnen'
-	29 – 30	18/8 04	Solopgang over Aluk
-	31 – 36	-	Grønlandssæler i storisen ud for Aqajarqip Imaa (2-300 stk observeret).
BG 7	1 – 6	18/8 04	Grønlandssæler i drivisen (se ovenfor)
-	7 – 8	19/8 04	Itilleq, prøvegravning, Felt A før afrensning af profil.
-	9 – 14	-	Itilleq, Profil A, total og detail af Ø-ligste del.
-	15 – 16	-	Itilleq, Profil A, detail af v-ligste del.
-	17 - 18	-	Itilleq, profil A, total.
-	19	20/8 04	I jollen på vej ind til Illusaatissat.
-	20 – 22	-	Oversigt, Illusaatissat, fra NØ.
-	23 – 27	-	Illussat, oversigter, panoramaer, der kan sættes sammen.
-	28 – 29	-	Illussat, udsigt fra Colo, fra S.
-	30 – 35	-	Udsigter over mod Pamialluk-øens V-ligste fjelde. Hvalfangere i de tre joller.
BG 8	1 – 3	20/8 04	Ujarasussuit fra NNØ-lige retninger.
-	4 – 5	-	do. Set fra S fra Colo.
-	6	-	Henrik ved roret.
-	7	-	Lille elv ved Kuuaqqat.

-	8	-	Kuuqqat-pladsen set fra SV m. teltvold/teltring i forgrunden og fælleshus i baggrunden.
-	9 – 10	-	Kuuqqat, oversigt fra V.
-	11 – 12	-	Gruppebillede af deltagerne ombord på Colo i Nanortalik
BG 9	13 – 14	22/8 04	Fra tur med Poul og Kristine Raahauge til nordbofåre-samlings-anlæg.
-	15 - 16	-	Varde A1 fra SV og fra NØ.
-	17	-	Varde A7 fra SSØ
-	18 – 19	-	Varde A60 fra SV og S
-	20	-	Varde A 68 fra ØSØ
-	21	22/8 04	Varderækken ca. A90 – A99, fra NV.
-	22	-	Varde A110 m. 'skjul', der ses t.h. for varden. Set fra NNV
-	23	-	Gærde A138E fra SSØ
-	24 – 27	-	Div. oversigter af den centrale del af anlægget m. 'slusen'
-	28 – 37	25/8 04	Helikopterflyvetur fra Nanortalik – Qaqortoq – Narsarsuaq Over Isen m. Grønlandsfly. Fra Østkysten med Aluk i det fjerne.

H. C. Gullov

Film 1	1-4	Mod Frederiksdal
-	5-6	Kuummiut, Pamialluk øen
-	7-14	Pamialluk
-	15-18	Utoqqarmiut
-	19	Pladsen syd for Pamialluk
-	20	Uukkat, kolonitidstomterne
-	21	Toornaarsuks vestsiden
-	22-27	Illorsuatsiaat
-	28-29	Akuliaruseq
-	30	Kuummiut, Eggers Ø
-	31	Kuummiut, Eggers Ø, anlæg 5
-	32	Christian IVs Øs vestkyst
-	33-34	Uummannaq 1
-	35	Uummannaq 1, anlæg 6
-	36	Uummannaq 2, anlæg 1
Film 2	1-3	Uummannaq 2, anlæg 4
-	4	Uummannaq 2, anlæg 3
-	5	Sanningasoq, anlæg 1
-	6	Sanningasoq set mod Uummannaq 1 og Kap Farvel
-	7	Sanningasoq, anlæg 2 og 3 set set mod Qernertoq
-	8	Tinuteqisaaq, anlæg 2 og 3
-	9	Tinuteqisaaq, anlæg 1
-	10	Tinuteqisaaq, anlæg 2
-	11	Tinuteqisaaq, anlæg 1-3
-	12	Tinuteqisaaq, anlæg 4 og 5
-	13	Qeqertasussuk, anlæg 1 og 2
-	14	Umiassat, anlæg 2 og 3

-	15	Umiassat, anlæg 1
-	16-17	Umiassat, anlæg 4
-	18	Colo set mod Ilua
-	19	Anorliuitsoq, bygden
-	20	Anorliuitsoq, kirkegården
-	21	Anorliuitsoq, set fra vigen ind mod den gamle boplads
-	22	Christian IVs Øs vestkyst ind mod nordbogård 501
-	23-24	Christian IVs Øs vestkyst set ind mod Qarlut
-	25	Saqqarmiut, anlæg 2 og 3
-	26	Saqqarmiut, anlæg 1-3
-	27-31	Sammissoq
-	32	Qernertoq, anlæg 1
-	33	Qernertoq, anlæg 3
-	34	Qernertoq, kvaner
-	35	Qernertoq, anlæg 4
-	36	Qernertoq, anlæg 5
Film 3	1	Teltringen i bunden af vigen bag Amitsuarsuk
-	2	Pladsen på den vestlige pynt af vigen bag Amitsuarsuk, anlæg 4 og grav
-	3	Pladsen på den vestlige pynt af vigen bag Amitsuarsuk, anlæg 3
-	4	Pladsen på den vestlige pynt af vigen bag Amitsuarsuk, teltvold
-	5	Teltvolde på øen ved munden af Amitsuarsuk ud for Kangillinnguaq
-	6	Qipingajaaq set fra syd med Aluk i det fjerne
-	7	Qipingajaaq, anlæg 2
-	8	Qipingajaaq, anlæg 1
-	9	Qipingajaaq, anlæg 3
-	10	Østkysten set mod Aqajaraap imaa
-	11	Østkysten set mod Kap Hoppe
-	12-13	Østkysten syd for munden af Prins Christians Sund, Aluk i det fjerne
-	14-20	Aluk set fra havet
-	21-23	Aluk, lagunen på øens sydside
-	24	Sæler på isen
-	25	Kangillinnguaq 2, anlæg 1
-	26	Kangillinnguaq 1, anlæg 1
-	27	Kangillinnguaq 1, trægenstande på søbunden
-	28	Kangillinnguaq 1, anlæg 3 og teltvold
-	29	Aqajaraap imaa set mod øst
-	30	Qipisaqqoq set mod nord
-	31	Qipisaqqoq, anlæg 1-3
-	32	Qipisaqqoq, Bjarne flænses sæl
-	33	Qipisaqqoq, anlæg 2, Einar og Henrik på Dorsetpynten
-	34	Itilleq, bygdens ruiner i morgentåge
-	35	Itilleq, kvaner
-	36	Itilleq, Bjarne og Kristine afrenser Dorsetprofil
Film 4	1-3	Itilleq, Dorsetpladsen
-	4	Illukoq, anlæg 1
-	5	Illukoq, anlæg 2

- 6-7 Illukoq set mod Qernertoq
- 8-9 Illukoq, anlæg 3
- 10 Itilleq, bygdens række af ruiner
- 11-14 Itilleq, Bjarne og Kristine på Dorsetpladsen
- 15 Colos indre
- 16 Fjeldtoppe på Eggers Ø
- 17 Akunaap qaqqaa på Eggers Ø
- 18 Sammisog
- 19 Saqqarmiut
- 20 Annik itsup qaqqaa
- 21 Christian IVs Øs vestkyst
- 22 Nuuk i mørke
- 23 Illusaatissat, anlæg 2-4
- 24 Illusaatissat, anlæg 1
- 25 Illussat set fra syd
- 26 Uummannangua, Pamialluk øen
- 27-28 Sermikasik, Pamialluk øen
- 29 Uummannangua, Pamialluk øen
- 30 Ujarasussuit, anlæg 4, bygden
- 31 Ujarasussuit, vindsleben klippe
- 32 Ujarasussuit, anlæg 4, bygden
- 33 Ujarasussuit, anlæg 3
- 34 Ujarasussuit, anlæg 2
- 35 Ujarasussuit set fra vandet
- 36 Kuuaqqat

- Film 5 1 Kuuaqqat
- 2 Pladsen syd for Frederiksdal, 59V1-IV-15, anlæg 2 og 3
- 3 Pladsen syd for Frederiksdal, 59V1-IV-15, anlæg 1-3
- 4 Pladsen syd for Frederiksdal, 59V1-IV-15, anlæg 2
- 5-24 Nordbodiget, oversigts- og detailfotos
- 25 Qingaarsuaq, bjergkrystaller
- 26 Landgang fra Sonja på Thomsens Ø
- 27 Nanortalik i tåge
- 28 Kirkespiret set fra helikopter.

X. DATERINGER

Dr. Hans Christian Gullöv
The National Museum of Denmark
Frederiksholm Kanal 12
DK-1220 Kobenhavn K
Denmark

Kiel, Tuesday, 23 November, 2004

Results of Radiocarbon dating of your samples: KIA 25371 - 25372.

Dear Dr. Gullöv,

Please find enclosed the results of the radiocarbon dating of the samples mentioned above.

The charcoal samples were checked and mechanically cleaned under the microscope. The residual material was then extracted with 1 % HCl, 1 % NaOH at 60°C and again 1 % HCl. The combustion to CO₂ was performed in a closed quartz tube together with CuO and silver wool at 900 °C. The sample CO₂ was reduced with H₂ over about 2 mg of Fe powder as catalyst, and the resulting carbon/iron mixture was pressed into a pellet in the target holder.

The ¹⁴C concentration of the samples was measured by comparing the simultaneously collected ¹⁴C, ¹³C, and ¹²C beams of each sample with those of Oxalic Acid standard CO₂ and coal background material. Conventional ¹⁴C ages were calculated according to Stuiver and Polach (Radiocarbon 19/3 (1977), 355) with a δ¹³C correction for isotopic fractionation based on the ¹³C/¹²C ratio measured by our AMS-system simultaneously with the ¹⁴C/¹²C ratio (note: This δ¹³C includes the effects of fractionation during graphitization and in the AMS-system and, therefore, cannot be compared with δ¹³C values obtained per mass spectrometer on CO₂). For the determination of our measuring uncertainty (standard deviation σ) we observe both the counting statistics of the ¹⁴C measurement and the variability of the interval results that, together, make up one measurement. The larger of the two is adopted as measuring uncertainty. To this we add the uncertainty connected with the subtraction of our "blank". The quoted 1σ uncertainty is thus our best estimate for the full measurement and not just based on counting statistics. "Calibrated" or calendar ages were calculated using "CALIB rev 4.3" (Data set 2, 1998 decadal atmospheric data), Stuiver et al., Radiocarbon 40 (1998), 1041 - 1083.

Except for KIA 25372, which yielded 0.6 mg C (calculated from CO₂ pressure), the combustions gave more than the 1 mg of carbon recommended for a precise measurement. All targets produced sufficient ion beam during the AMS measurement. The δ¹³C values are in the normal range and insofar the results are reliable.

Please don't hesitate to contact me should you have any questions regarding these results.

Sincerely Yours

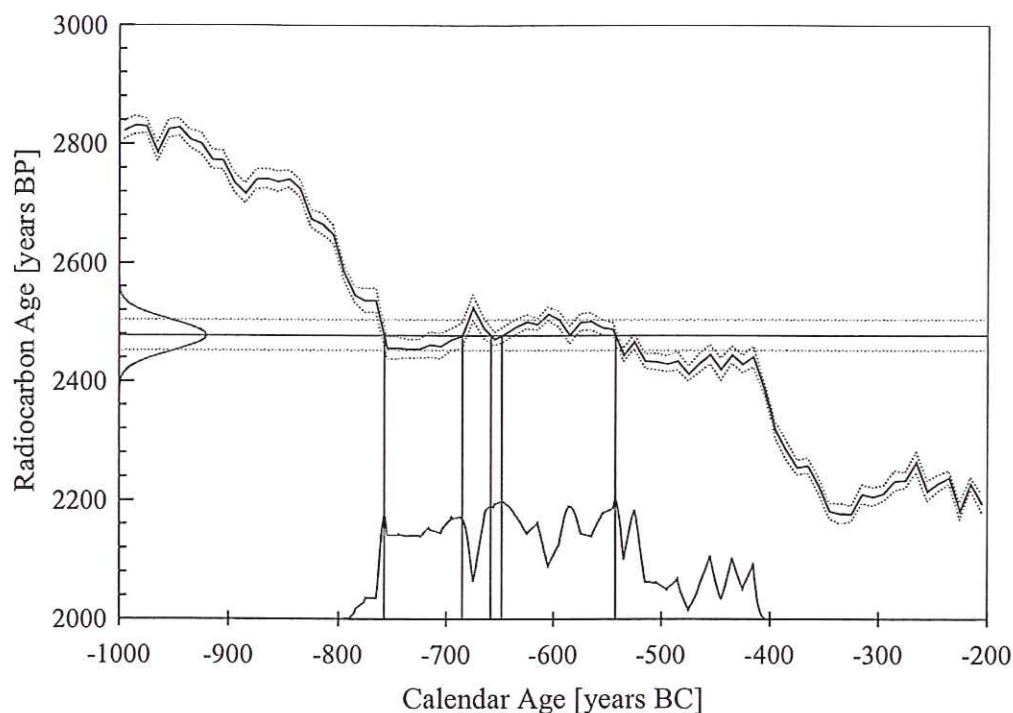
P.M. Grootes

KIA25371 Lag 5 "Itilleq"

charcoal *Betula nana* (local wood) from the Dorset Culture, from Greenland

Fraction	Corrected pMC†	Conventional Age	$\delta^{13}\text{C}(\text{‰})\ddagger$
charcoal, alkali residue, 6.2 mg C	73.46 ± 0.24	2475 ± 25 BP	-26.03 ± 0.17

Radiocarbon Age:	BP	2477 ± 26
Calibrated Ages:	cal BC	758, 685, 658, 648, 543
One Sigma Range:	cal BC	760 - 735 (Probability 8.1 %)
(Probability 68,3 %)		725 - 681 (Probability 15.4%)
		668 - 612 (Probability 21.4 %)
		594 - 568 (Probability 9.5 %)
		565 - 537 (Probability 10.5 %)
		531 - 521 (Probability 3.3 %)
Two Sigma Range:	cal BC	764 - 499 (Probability 86.8 %)
(Probability 95,4 %)		493 - 483 (Probability 1.0 %)
		465 - 449 (Probability 2.9 %)
		441 - 426 (Probability 2.9 %)
		424 - 413 (Probability 1.9 %)

References for calibration:

The calibrated age is according to "CALIB rev 4.3" (Data set 2), Stuiver et al., Radiocarbon 40, 1041-1083, 1998.

† "Corrected pMC" indicates the percent of modern (1950) carbon corrected for fractionation using the ^{13}C measurement. The indication "> AD 1954*" denotes the influence of bomb ^{14}C .

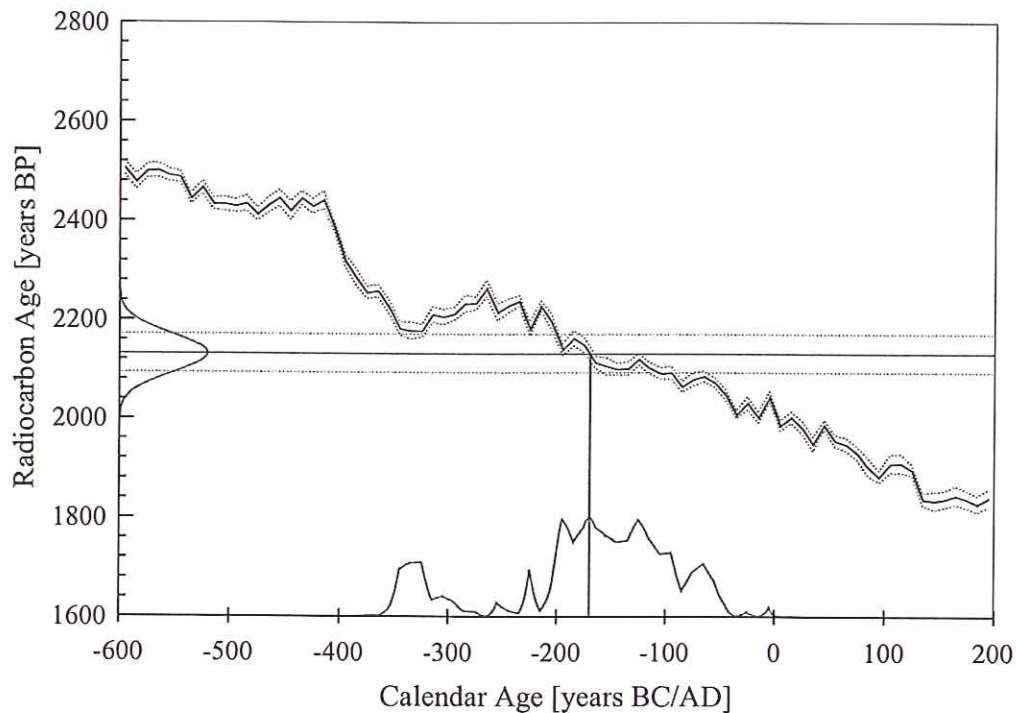
‡ Please note that the $\delta^{13}\text{C}$ includes the fractionation occurring in the sample preparation as well as in the AMS measurement and therefore cannot be compared to a mass-spectrometer measurement.

KIA25372 Lag 6 "Itilleq"

charcoal *Betula nana* (local wood) from the Dorset Culture, from Greenland

Fraction	Corrected pMC†	Conventional Age	$\delta^{13}\text{C}(\text{‰})\ddagger$
charcoal, alkali residue, 0.6 mg C	76.70 ± 0.37	2130 ± 40 BP	-27.36 ± 0.24

Radiocarbon Age:	BP	2131 ± 39
Calibrated Age:	cal	BC 170
One Sigma Range:	cal BC	336 - 325 (Probability 4.1 %)
(Probability 68,3 %)		202 - 92 (Probability 63.5 %)
		65 - 65 (Probability 0.7 %)
Two Sigma Range:	cal	BC 353 - 293 (Probability 14.3 %)
(Probability 95,4 %)		231 - 218 (Probability 2.9 %)
		211 - 45 (Probability 78.2 %)

References for calibration:

The calibrated age is according to "CALIB rev 4.3" (Data set 2), Stuiver et al., Radiocarbon 40, 1041-1083, 1998.

† "Corrected pMC" indicates the percent of modern (1950) carbon corrected for fractionation using the ^{13}C measurement. The indication "> AD 1954*" denotes the influence of bomb ^{14}C .

‡ Please note that the $\delta^{13}\text{C}$ includes the fractionation occurring in the sample preparation as well as in the AMS measurement and therefore cannot be compared to a mass-spectrometer measurement.